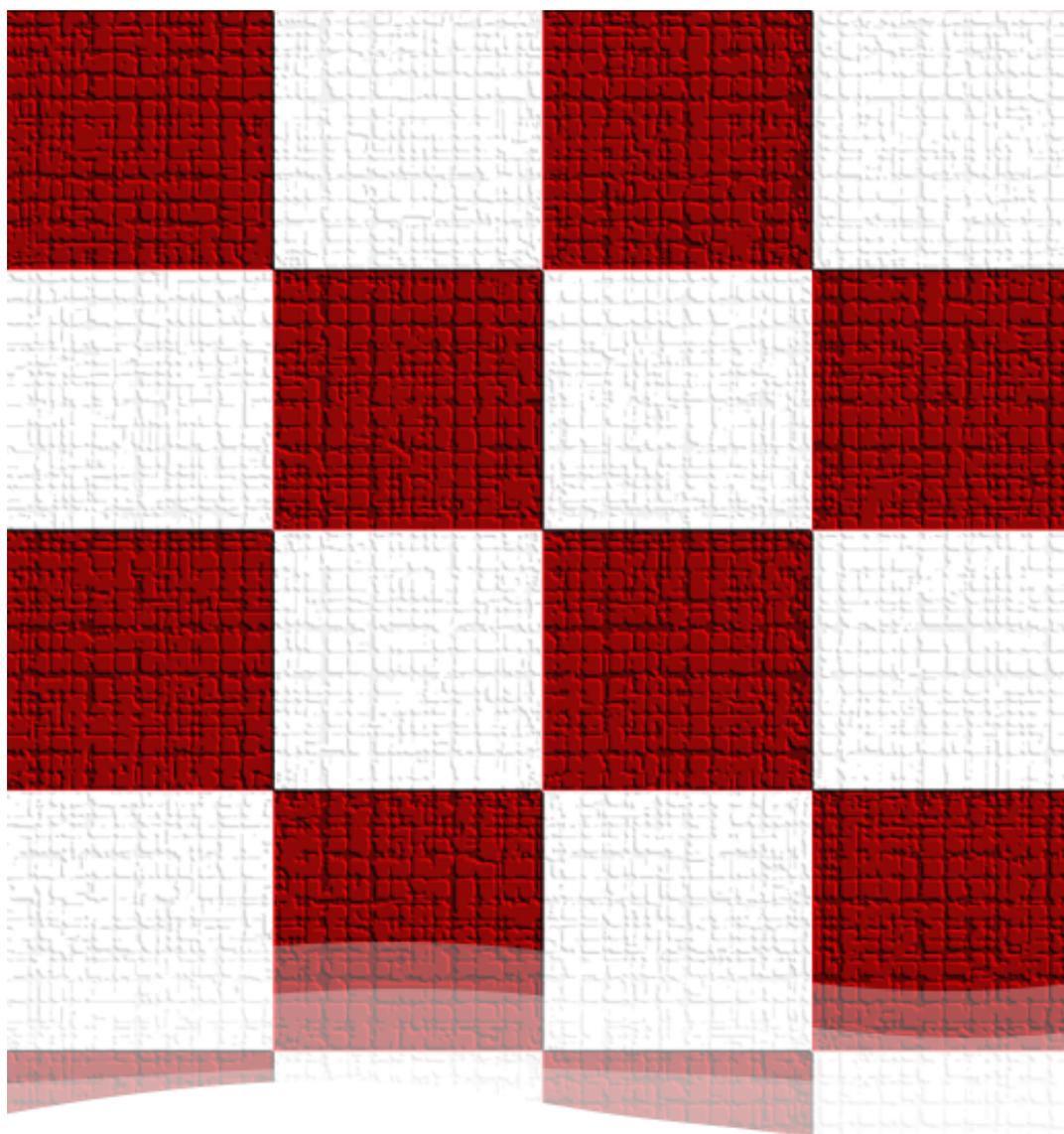

**VREDNOVANJE ZNANSTVENO-
STRUČNIH KONFERENCIJA
PROJEKTA “STRATEŠKO
PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI
HRVATSKE”**

ELABORAT

INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR

**ELABORAT O VREDNOVANJU ZNANSTVENO-STRUČNIH
KONFERENCIJA PROJEKTA „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O
BUDUĆNOSTI HRVATSKE“**

Zagreb, rujan 2023.

**PROJEKT: Elaborat o vrednovanju znanstveno-stručnih konferencija projekta
„Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“**

NARUČITELJ: *Hrvatski generalski zbor*

ZA NARUČITELJA: *general-bojnik u mirovini Marinko Krešić, predsjednik*

NOSITELJ I PROVEDBA PROJEKTA: *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar*

TRAJANJE PROJEKTA: *ožujak – rujan 2023.*

ZA NOSITELJA: *prof. dr. sc. Željko Holjevac, ravnatelj*

VODITELJ PROJEKTA: *dr. sc. Dražen Živić, znanstveni savjetnik u trajnom izboru*

PROJEKTNI TIM: *dr. sc. Sandra Cvikić, znanstvena suradnica*
prof. dr. sc. Željko Holjevac, znanstveni savjetnik

LEKTURA: *Mirjana Paić-Jurinić*

LIKOVNO RJEŠENJE NASLOVNICE: *Marija Živić*

Zagreb, rujan 2023.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
SVRHA, CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI PROJEKTA.....	4
TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I EMPIRIJSKA PODLOGA VREDNOVANJA.....	6
OSVRT NA PREDMET, SVRHU, CILJEVE I OČEKIVANE REZULTATE PROJEKTA HRVATSKOGA GENERALSKOG ZBORA „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“	11
PROJEKT „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“ U KONTEKSTU <i>NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE REPUBLIKE HRVATSKE DO 2030. GODINE</i>	13
ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE PROJEKTA „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“ – SAŽETI PRIKAZ.....	16
KVALITATIVNA ANALIZA ZNANSTVENO-STRUČNIH KONFERENCIJA	24
KVALITATIVNA ANALIZA SAŽETAKA I PPT-PREZENTACIJA ZNANSTVENO-STRUČNIH IZLAGANJA U KONTEKSTU ODREDNICA REFERENTNOG OKVIRA <i>NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE REPUBLIKE HRVATSKE DO 2030. GODINE</i>	26
KVALITATIVNA ANALIZA SAŽETAKA I PPT-PREZENTACIJA ZNANSTVENO-STRUČNIH IZLAGANJA U KONTEKSTU ODREDNICA REFERENTNOG OKVIRA <i>STRATEGIJE NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE</i>	30
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	34
LITERATURA I IZVORI PODATAKA.....	35
PRILOG – SAŽETCI IZLAGANJA NA ZNANSTVENO-STRUČNIM KONFERENCIJAMA.....	36

UVOD

Temelj provedbe usluge izrade **Elaborata o vrednovanju znanstveno-stručnih konferencija projekta „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“** (dalje: Elaborat) jest Ugovor o provedbi projekta sklopljen 13. ožujka 2023. godine između *Hrvatskoga generalskog zbora* kao Naručitelja i *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar* kao izvršitelja.

Ugovorom su definirana međusobna prava i obveze te određen rok za provedbu usluge (6 mjeseci), koji je počeo teći datumom potpisa Ugovora.

Za izradu Elaborata formiran je Projektni tim u sastavu:

- Dr. sc. Dražen Živić, *znanstveni savjetnik u trajnom izboru* – voditelj
- Prof. dr. sc. Željko Holjevac, *znanstveni savjetnik* – član
- Dr. sc. Sandra Cvikić, *znanstvena suradnica* – članica

Projektni je tim vanjsko vrednovanje proveo na temelju dostavljene relevantne dokumentacije, sukladno najvišim znanstvenim i stručnim standardima i kriterijima vrednovanja, u razdoblju od 14. ožujka do 13. rujna 2023. godine.

Elaborat je u tiskanom obliku dostavljen *Hrvatskom generalskom zboru* te u digitalnom obliku objavljen na mrežnim stranicama *Hrvatskoga generalskog zbora* i *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*.

SVRHA, CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI PROJEKTA

Svrha je ovoga projekta, primjenom načela i kriterija vanjskog vrednovanja, bila utvrditi u kojoj su mjeri znanstveno-stručne konferencije koje je u sklopu projekta „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ organizirao *Hrvatski generalski zbor* pridonijele otvaranju novih znanstveno-stručnih tema, a time boljem prepoznavanju i razumijevanju triju bitnih sastavnica i odrednica sadašnjosti i budućnosti Hrvatske u kontekstu novih unutarhrvatskih i međunarodnih silnica, napose nacionalne sigurnosti i održivog razvoja u najširem smislu te riječi: (1) nacionalne sigurnosti i sigurnosnih prijetnji i izazova; (2) demografije, migracija i unutarne/javne sigurnosti; (3) položaja Hrvata izvan Hrvatske.

Glavni je cilj projekta bio izraditi Elaborat s rezultatima kvantitativnog i kvalitativnog vrednovanja znanstveno-stručnih konferencija u kontekstu nacionalnih strateških dokumenata,

ponajprije *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine*.¹ Objavljivanjem Elaborata na mrežnim stranicama *Hrvatskoga generalskog zbora* i *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar* ispunjen je glavni cilj projekta.

Empirijska podloga vanjskog vrednovanja relevantni su nacionalni strateški dokumenti, odabrana znanstvena literatura te širi sažetci i ppt-prezentacije priopćenja sudionika znanstveno-stručnih konferencija s ciljem izrade zaključaka i preporuka javnih politika koji se odnose na prijetnje i izazove, ali i potencijale demografskog, društvenog, gospodarskog i sigurnosnog okvira sadašnjeg razvoja kao i budućnosti Republike Hrvatske.

Projekt je proveden u sljedećim fazama:

(1) prikupljanje relevantne dokumentacije, znanstvene literature, uključujući sažetke i ppt-prezentacije priopćenja s konferencija;

(2) kvantitativna i kvalitativna analiza navedenih priopćenja u kontekstu nacionalnih strateških dokumenata;

(3) koncipiranje zaključaka vrednovanja i prijedloga;

(4) pisanje Elaborata s rezultatima vrednovanja;

(5) lektura, oblikovanje i korektura rukopisa Elaborata za pripremu digitalizirane inačice;

(6) Izrada digitalizirane inačice Elaborata;

(7) objava Elaborata na mrežnim stranicama *Hrvatskoga generalskog zbora* i *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*

Očekuje se da će rezultati projekta pridonijeti osmišljavanju i provedbi kvalitetnih javnih politika koje će omogućiti što uspješniju realizaciju strateških smjerova i ciljeva *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.*

¹ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.* (Narodne novine, broj 13/2021); dostupna na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html. Pristup ostvaren 29. lipnja 2023. godine.

TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I EMPIRIJSKA PODLOGA VREDNOVANJA

Prema Tatalović, Grizold i Cvrtila (2008, str. 19) „pojam nacionalne sigurnosti kao pojam koji je u suvremenim istraživanjima okvir za sigurnost države i društva, nije jednoznačno i potpuno definiran“. No, neovisno o izostanku jedinstvene i posve precizne definicije može se objedinjeno naznačiti da „nacionalna sigurnost podrazumijeva, s jedne strane, stanje sigurnosti nacionalne države, a s druge strane svjesno i organizirano djelovanje države i društva radi osiguranja opstanka, razvoja i egzistencije pojedinca, društva i države, odnosno njihovog osiguranja od svih izvora ugrožavanja u suvremenom svijetu“ (Tatalović, Grizold i Cvrtila, 2008, str. 21). Ta ugroza može imati unutarnje i vanjske čimbenike, a može se, kada je riječ o Republici Hrvatskoj, odnositi, primjerice, na ekonomsku sigurnost i sigurnost ekonomskog sustava, na demografsku održivost i migracije, na međunarodnu dimenziju sigurnosti te na pitanja regionalne sigurnosti, odnosno sigurnosti regionalnog okruženja (Bosna i Hercegovina, Srbija, Kosovo, Sjeverna Makedonija, Crna Gora). Međunarodne ugroze nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske sve su veće i zamršenije u pogledu uzroka, tijeka i dugoročnih posljedica (Bilandžić, 2019) što znači da i odgovor svih relevantnih društvenih dionika mora biti konsenzualan, stratejski usmjeren i postavljen te provediv u smislu realizacije kratkoročnih i dugoročnih ciljeva.

Kao odgovor na suvremene unutarnje i međunarodne izazove svojoj društvenoj, političkoj, gospodarskoj i demografskoj stabilnosti Republika Hrvatska koncipirala je svoj nacionalni razvojni strateškoplanski dokument s razdobljem trajanja do 2030. godine.² U okviru toga dokumenta prepoznata su četiri razvojna smjera:

- 1. Razvojni smjer 1. ODRŽIVO GOSPODARSTVO I DRUŠTVO**
- 2. Razvojni smjer 2. JAČANJE OTPORNOSTI NA KRIZE**
- 3. Razvojni smjer 3. ZELENA DIGITALNA TRANZICIJA**
- 4. Razvojni smjer 4. RAVNOMJERAN REGIONALNI RAZVOJ**

Navedeni razvojni smjerovi imaju ukupno 13 strateških ciljeva: prvi smjer 4, drugi smjer 3, treći smjer 4 i četvrti smjer 2 strateška cilja. Razvojni smjerovi i strateški ciljevi usmjereni su prema ostvarenju vizije Republike Hrvatske do 2030. godine: HRVATSKA JE U 2030. GODINI KONKURENTNA, INOVATIVNA I SIGURNA ZEMLJA PREPOZNATLJIVOG IDENTITETA I KULTURE, ZEMLJA OČUVANIH RESURSA, KVALITETNIH ŽIVOTNIH UVJETA I JEDNAKIH PRILIKA ZA SVE.

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine kao strateškoplanski dokument ima više nego jasnu vertikalnu i horizontalnu dimenziju, što znači da se dokumenti i aktivnosti nižeg ranga moraju hijerarhijski planirati i uklapati u nacionalne razvojne strateške aktivnosti.

² *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.* (Narodne novine, broj 13/2021); dostupna na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html. Pristup ostvaren 29. lipnja 2023. godine.

Provedba vanjskog neovisnog vrednovanja implementiranih aktivnosti vezanih za znanstveno-stručne konferencije projekta „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ *Hrvatskoga generalskog zbora* temelji se na planu koji je podrazumijevao primjenu odgovarajuće metode vrednovanja. Plan provedbe vrednovanja uključivao je putem multidisciplinarnog pristupa (humanističke i društvene znanosti)³ sljedeće korake:

- *prvi korak*: analiziranje izvora podataka na sadržajnoj razini;
- *drugi korak*: komparativna analiza sadržaja projektnih aktivnosti s nacionalnim strateškoplanskim dokumentom *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.* i s njim hijerarhijski podređenog dokumenta *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*;⁴
- *treći korak*: vrednovanje dobivenih rezultata analiziranih podataka u skladu s prilagođenim zakonsko-normativnim odrednicama standardiziranog nacionalnog i međunarodnog obrasca procjene projektnih aktivnosti.

Evaluacijski je okvir analize podrazumijevao procjenu znanstveno-stručnog doprinosa provedenih projektnih aktivnosti na dvjema razinama:

- ❖ *Prva razina* vrednovanja uključivala je vrednovanje provedenih projektnih aktivnosti – znanstveno-stručnih konferencija – odgovarajući na pitanja njihove relevantnosti, djelotvornosti, učinkovitosti, utjecaja, održivosti, koherentnosti, komplementarnosti, koordiniranosti i dodane vrijednosti;⁵
- ❖ *Druga razina* podrazumijevala je vrednovanje provedenih projektnih aktivnosti vezanih za znanstveno-stručna izlaganja na temelju kriterija⁶ važnosti (relevantnosti), djelotvornosti (efikasnosti) i usklađenosti (koherentnosti) u odnosu na temeljni nacionalni strateškoplanski dokument – *Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.* i, na nižoj hijerarhijskoj razini, s njim povezanu *Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.*

³ Jedno humanističko znanstveno polje – povijest, i dva znanstvena polja iz područja društvenih znanosti – sociologija i demografija.

⁴ *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* (Narodne novine, broj 73/2017).

⁵ Prva razina procjene znanstveno-stručnog doprinosa provedenih projektnih aktivnosti temelji se na prilagođenom evaluacijskom okviru standardiziranog evaluacijskog obrasca Europske komisije (*Evaluation and Fitness Check (FC) Roadmap*). Vidi primjer: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2017-12/evaluation_roadmap_ssr_07112016_final.pdf. Pristup ostvaren 28. lipnja 2023. godine. Korišteni evaluacijski okvir također slijedi temeljne kriterije koje određuju *Pravilnik o provedbi postupka vrednovanja* (Narodne novine, broj 66/2019) u Članku 24. Obavezni kriteriji vrednovanja i *Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske* (Narodne novine, broj 123/2017 i broj 151/2022).

⁶ Korišteni evaluacijski okvir slijedi temeljne kriterije koje određuju *Pravilnik o provedbi postupka vrednovanja* (Narodne novine, broj 66/2019) u Članku 24. Obavezni kriteriji vrednovanja i *Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske* (Narodne novine, broj 123/2017, i broj 151/2022).

Tehnika prikupljanja podataka bila je određena raspoloživim informacijama u projektnoj dokumentaciji o znanstveno-stručnim konferencijama,⁷ a metodološka ograničenja koja proizlaze iz takvog analitičkog konteksta temelje se na empirijskoj podlozi koja ima limitiran opseg dokumentacije i tekstualne građe dostupne autorima vrednovanja. Provedba kvalitativnog multidisciplinarnog vrednovanja putem znanstvene metodologije *analize sadržaja*⁸ (koja radi jasnoće i preciznosti u ovom slučaju podrazumijeva proučavanje prikupljenih podataka postupcima „komparacije i diferencijacije različitih svojstava predmeta i pojava po kojima se oni razlikuju od drugih predmeta i pojava“) rezultirala je u konačnici deskripcijom, klasifikacijom i definicijom temeljnih analitičkih cjelina i analitičkih jedinica (Halmi, 2008, str. 379).

Analitičke cjeline, prema navedenom, predstavljaju tri znanstveno-stručne konferencije i teme, a analitičke jedinice čine sadržaji predstavljenih znanstveno-stručnih izlaganja – sažetci i ppt-prezentacije (Prikaz 1). Empirijsku podlogu analitičkih cjelina i jedinica čine sveukupno:

- tri znanstveno-stručne konferencije,
- osam tema (dvije u prvoj konferenciji, i po tri u drugoj i trećoj konferenciji), te
- jedanaest sažetaka znanstveno-stručnih izlaganja i osam ppt-prezentacija (Prikaz 1)

⁷ Za dodatne informacije vidjeti službenu mrežnu stranicu *Hrvatskoga generalskog zbora*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/?s=konferencija>.

⁸ Kako navodi Mijo Mejovšek, „kvalitativna paradigma je prvenstveno usmjerena na shvaćanje i razumijevanje socijalne interakcije u nekom prirodnom socijalnom kontekstu“, pa su tako „kvalitativna istraživanja (...) usmjerena na opis, interpretaciju i razumijevanje značenja koja ljudi pripisuju svojoj egzistenciji i svijetu koji ih okružuje“ (2008, str. 159). Za dodatne informacije o provedbi kvalitativnih istraživanja čitatelje se upućuje na sljedeće publikacije: Mejovšek, M. (2008). *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap; Halmi, A. (2005). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap; Lamza Posavec, V. (2021). *Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi*. Zagreb: Institut društvenih znanost Ivo Pilar

Analitičke cjeline		Analitičke jedinice	
Znanstveno-stručne konferencije	Teme	Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Ppt-prezentacije
Konferencija 1. Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske – sigurnosne prijetnje i izazovi	Međunarodni aspekt nacionalne sigurnosti	Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov) Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov) Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)
	Nacionalni aspekt državne sigurnosti	Ekonomska sigurnost Republike Hrvatske (Luka Brkić)	Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić) Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)
Konferencija 2. Demografija, migracije i unutarnja sigurnost Hrvatske	Demografska obilježja stanovništva Republike Hrvatske	Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj (Anđelko Akrap)	Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj (Anđelko Akrap)
	Migracije koje prolaze kroz teritorij Republike Hrvatske i njezino sigurnosno okruženje	Migracije kao odrednica i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Dražen Živić)	Migracije kao odrednica i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Dražen Živić)
	Sigurnost hrvatskih granica koje postaju schengenske granice EU-a i unutarnja sigurnost Republike Hrvatske	Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec) Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	
Konferencija 3. Položaj Hrvata izvan Hrvatske	Pitanja povijesne i civilizacijske baštine i naslijeđa hrvatskog naroda	Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)
	Pitanja kulture i identiteta, materinskog jezika i običaja Hrvata	Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić) Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)
	Pitanja poštivanja raznolikosti i suživota Hrvata s drugim narodima i etničkim skupinama	Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Marić)	

Prikaz 1. Analitičke cjeline i analitičke jedinice vrednovanja

Analitički prikaz vrednovanja prema evaluacijskim kriterijima u okviru *analitičkih cjelina* i *analitičkih jedinica* u nastavku Elaborata bit će predstavljen kroz sintetizirane rezultate koji su vrijednosno kategorizirani tako što procjenjuju zadovoljavaju li i u kojoj mjeri provedene projektne aktivnosti zadane zakonodavno-normativne kategorije akata strateškoga planiranja od nacionalnog značaja.

Vrijednosna kategorizacija sintetiziranih rezultata odnosi se prema tome na sljedeće tri kategorije:

- *zadovoljava,*
- *djelomično zadovoljava i*
- *ne zadovoljava.*

OSVRT NA PREDMET, SVRHU, CILJEVE I OČEKIVANE REZULTATE PROJEKTA HRVATSKOGA GENERALSKOG ZBORA „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“

Braniteljska udruga *Hrvatski generalski zbor*⁹ prijavila je projekt „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ na javni poziv Ministarstva hrvatskih branitelja 2022. godine.¹⁰ Kako je jedno od temeljnih strateških polazišta programa djelovanja *Hrvatskoga generalskog zbora* **organiziran i aktivan doprinos u kreiranju javnih politika**, prijavljeni je projekt predstavljao operacionalizaciju tih polazišta putem provedbe aktivnosti vezanih za javnu afirmaciju određenih tema i događanja kojima se otvara rasprava o nacionalnim pitanjima od strateškog značaja za Republiku Hrvatsku. Financiranjem projekta Ministarstvo hrvatskih branitelja omogućilo je u tom smislu aktivno uključivanje *Hrvatskoga generalskog zbora* u društveno-političke procese od značaja za Republiku Hrvatsku.

Svrha projekta bila je angažirati se u ostvarivanju strateških ciljeva *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.* provedbom odgovarajućih aktivnosti koje pridonose realizaciji Razvojnog smjera 2. JAČANJE OTPORNOSTI NA KRIZE. Te su aktivnosti, drži se, trebale biti dvojakog karaktera. S jedne strane trebaju pridonijeti jačanju otpornosti na sama krizna stanja i istodobno omogućiti održivi razvoj i održivost gospodarstva i društva u cjelini. Zaštita dostojanstva hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji u tom kontekstu predstavlja polazište na kojem *Hrvatski generalski zbor* namjerava izgraditi svoje djelovanje putem projektnih aktivnosti čiji ishod uključuje pronalaženje funkcionalnih rješenja za sve složeniju sigurnosnu situaciju koja zahtijeva osiguranje političke stabilnosti, teritorijalne cjelovitosti, ekonomske sigurnosti, demografske stabilnosti i zdravstvene skrbi za sve građane Republike Hrvatske.

Cilj je projekta „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ bilo aktivno uključivanje *Hrvatskoga generalskog zbora* kao braniteljske udruge u javnu raspravu i proces **definiranja funkcionalnih rješenja za probleme s kojima se hrvatsko društvo suočava u globalnom kontekstu sigurnosnih, demografskih, gospodarskih i zdravstvenih kriza i izazova**. Korištenjem analitičko-sintetičkog pristupa u strateškom promišljanju o budućnosti Hrvatske *Hrvatski generalski zbor* planirao je implementiranje projektnih aktivnosti kako bi jasno izrazio svoja stajališta i predstavio strateška razvojna rješenja. U tu je svrhu *Hrvatski generalski zbor* organizirao znanstveno-stručne konferencije na kojima su problematizirani suvremeni mehanizmi i instrumenti ostvarivanja nacionalne i javne sigurnosti te sigurnosnog okružja na globalnoj razini i prostoru Europske unije u najširem smislu riječi.

⁹ Informacije o povijesti, djelatnosti, članovima, kao i projektnim aktivnostima *Hrvatskoga generalskog zbora* dostupne su na službenoj mrežnoj stranici udruge: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>.

¹⁰ *Javni poziv za financiranje/sufinanciranje aktivnosti psihološkog i socijalnog osnaživanja te podizanja kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te stradalnika iz Domovinskog rata i aktivnosti promicanja vrijednosti Domovinskog rata u 2022. godini*, Ministarstvo hrvatskih branitelja. Za sadržaj javnog poziva vidjeti službenu mrežnu stranicu Ministarstva hrvatskih branitelja: <https://branitelji.gov.hr/UserDocImages//Arhiva%20-%20Ilija/Psiho%20-%202022//1.%20JP%20psiholosko%20i%20promicanje%20pdf.pdf> Pristup ostvaren 29. lipnja 2023. godine.

Očekivani ishod tako osmišljenih i provedenih projektnih aktivnosti *Hrvatskoga generalskog zbora* trebale su biti **nove znanstveno-stručne spoznaje i preporuke**. Nove su znanstvene spoznaje i rješenja na taj način trebali pronaći svoje mjesto ne samo u razvojnim politikama od nacionalnog značaja, nego i unutar jedinstvenog društveno-političkog konsenzusa hrvatskih političkih stranaka i društvenih elita.

Hrvatski generalski zbor očekivao je da konačni rezultat provedenih projektnih aktivnosti dovede, s jedne strane, do realizacije javnih događanja – znanstveno-stručnih konferencija, na temelju kojih bi se, s druge strane, *Hrvatski generalski zbor* javno afirmirao aktivnim uključivanjem u proces strateškog promišljanja budućnosti Hrvatske te izrade preporuka donositeljima javnih politika u Republici Hrvatskoj. U tom je smislu važnu ulogu trebao imati zbornik radova s priložima sudionika znanstveno-stručnih konferencija. Zbornik radova nije objavljen, pa su akademska, stručna i najšira javnost ostale uskraćene za detaljniju elaboraciju ključnih područja i izazova nacionalne sigurnosti s kojima se suočava Republika Hrvatska.

PROJEKT „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“ U KONTEKSTU NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE REPUBLIKE HRVATSKE DO 2030. GODINE

Svoju svrhu i opravdanost projekt „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ vidi u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine*.¹¹ Iz Izvješća¹² koje je *Hrvatski generalski zbor* kao braniteljska udruga podnio Ministarstvu hrvatskih branitelja nakon provedbe planiranih projektnih aktivnosti vidljivo je u kojoj su mjeri i na koji način postignuti rezultati na neizravan ali i konkretan način pridonijeli ostvarivanju državnih napora u realizaciji zacrtanih strateških razvojnih smjerova i ciljeva.

Hrvatski generalski zbor u Izvješću navodi kako je kao dio hrvatskoga civilnog društva postao dionikom i partnerom u procesu kreiranja javnih politika koje utječu na budućnost svih hrvatskih građana. Svojim javnim djelovanjem ta braniteljska udruga s jedne strane oblikuje društveno razumijevanje i shvaćanje problema od velike važnosti za Hrvatsku, a s druge nudi realna, izvediva, dobra i legitimna rješenja za njihovo otklanjanje. Umrežavanjem s akademskom zajednicom i drugim institucijama *Hrvatski generalski zbor* kao nositelj projekta stavlja u funkciju svoja znanja i iskustva stečena u Domovinskom ratu i izgradnji hrvatske nacionalne zajednice provedbom projektnih aktivnosti, dočim stručnost i kompetentnost stečenih kvalifikacija članova afirmira proaktivnu ulogu te braniteljske udruge u strateškom promišljanju budućeg razvoja Republike Hrvatske.

Kako se vidi i iz projektnog prijedloga udruge, ključne aktivnosti vezane za organizaciju i provedbu znanstveno-stručnih konferencija *Hrvatski generalski zbor* stavlja u jasno definiran referentni okvir *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine*. Taj strateškoplanski dokument, navodi udruga, stavlja rješavanje suvremenih društveno-političkih izazova nacionalne i globalne sigurnosti i gospodarskog napretka u okvire ostvarivanja nacionalnih strateških ciljeva sinergijskim učinkom različitih čimbenika sveobuhvatnog pristupa razvoju. „Brzina narastajućih napetosti i nemogućnost združenog odgovora euroatlantskih institucija na izazove, prijetnje i krize zahtijeva kvalitetnu procjenu sigurnosnog okruženja kao i mehanizama i instrumenata za ostvarivanje nacionalne sigurnosti u budućnosti s težnjom

¹¹ Uz taj strateški razvojni dokument, projekt se oslanja i na temeljne odrednice *Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske* (Narodne novine, broj 123/2017), kao i na rasprave/zaključke *Konferencije o europskoj budućnosti* pokrenute u ožujku 2021. godine i završene 9. svibnja 2022. godine. Za dodatne informacije o Konferenciji o europskoj budućnosti vidjeti službenu mrežnu stranicu konzilija europskih institucija: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/conference-on-the-future-of-europe/>. Pristup ostvaren 29. lipnja 2023. godine.

¹² Opisno i financijsko izvješće za sredstva isplaćena temeljem *Javnog poziva za financiranje/sufinanciranje aktivnosti psihološkog i socijalnog osnaživanja te podizanja kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te stradalnika iz Domovinskog rata i aktivnosti promicanja vrijednosti Domovinskog rata u 2022. godini* korisnika *Hrvatskog generalskog zbora* za aktivnost „Strateškog promišljanja o budućnosti Hrvatske“ – Klasa ugovora (007-04/22-03/346) predanog Ministarstvu hrvatskih branitelja.

osiguranja političke stabilnosti, teritorijalne cjelovitosti, ekonomske sigurnosti, demografske stabilnosti i zdravstvene dostupnosti svima kojima je to potrebno“.¹³

Usmjerenost ishoda projektnih aktivnosti organiziranih znanstveno-stručnih konferencija određena je prema tome propitivanjem nacionalnog društveno-političkog konteksta putem problematiziranja suvremenih izazova vezanih za demografiju, zdravstvo, gospodarstvo, sigurnost i obranu. Referentni okvir problematiziranja svoju utemeljenost stoga pronalazi u ključnoj strateškoj odrednici razvoja, odnosno razvojnom smjeru Hrvatske do 2030. godine nazvanom Razvojni smjer 2. JAČANJE OTPORNOSTI NA KRIZE. Kako je navedeno u tom razvojnom smjeru, stabilnost hrvatske države i sigurnost građana, uz ostalo, trebaju biti jasno definirani i pozicionirani u međunarodnom okružju tako da globalne krizne situacije ne utječu na otpornost života hrvatskih građana u čemu važnu ulogu ima povećana „sposobnost javnih službi za prevenciju različitih sigurnosnih prijetnji i reagiranja na njih“.¹⁴ Javne politike koje u tom kontekstu treba definirati i provoditi trebaju biti usmjerene na postizanje sljedeća tri strateška cilja:

- Strateški cilj 5. **Zdrav, aktivan i kvalitetan život**
- Strateški cilj 6. **Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji i**
- Strateški cilj 7. **Sigurnost za stabilan razvoj**.¹⁵

Hrvatski generalski zbor kao braniteljska udruga uključio se svojim projektnim aktivnostima u proces izgradnje hrvatske budućnosti u području „javnih politika za strateški cilj 5. Zdrav, aktivan i kvalitetan život“ unutar prioritarnog područja javnih politika „Zaštita dostojanstva hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji te civilnih stradalnika Domovinskog rata i članova njihovih obitelji“.¹⁶ Organizacijom znanstveno-stručnih konferencija *Hrvatski generalski zbor* je u području zaštite dostojanstva hrvatskih branitelja i promicanja vrijednosti Domovinskog rata omogućio jasnije artikuliranje zauzetosti hrvatskih branitelja za „očuvanje vrijednosti Domovinskog rata“ ali i „promicanje nacionalnih interesa i zaštite digniteta Domovinskog rata i hrvatskih branitelja“.¹⁷ Na taj je način udruga istodobno otvorila i problematizirala suvremene trendove i izazove vezane za „ublažavanje negativnih demografskih trendova“ i „jačanje povezanosti s Hrvatima izvan Hrvatske i povratak hrvatskog iseljništva“¹⁸ kao i prioritarna područja javnih politika vezanih za sigurnost Republike Hrvatske: „1) jačanje obrambene sposobnosti Hrvatske vojske, 2) jačanje unutarnje sigurnosti, 3) borba protiv radikalizma, ekstremizma i terorizma“.¹⁹

¹³ Obrazac prijave aktivnosti udruge, prema: *Javni poziv za financiranje/sufinanciranje aktivnosti psihološkog i socijalnog osnaživanja te podizanja kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te stradalnika iz Domovinskog rata i aktivnosti promicanja vrijednosti Domovinskog rata u 2022. godini*, Ministarstvo hrvatskih branitelja, str. 5.

¹⁴ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 27.

¹⁵ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 31.

¹⁶ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 76.

¹⁷ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 87.

¹⁸ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 88.

¹⁹ *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, str. 95.

Iako se udruga u svom projektu izrijekom ne referira na strateškoplanski dokument *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*, ne može ga se izostaviti u procjeni ključnih projektnih aktivnosti, odnosno pri vrednovanju razmatranih tema znanstveno-stručnih konferencija i sadržaja izlaganja. Prema procjeni ovoga vrednovanja vertikalna strateškoplanska povezanost ovog dokumenta s *Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine*, unatoč činjenici da je donesen još 2017. godine, očituje se u sljedećoj jasno definiranoj viziji: „Vizija Republike Hrvatske je sveobuhvatnim i koordiniranim djelovanjem razvijati se kao demokratska i slobodna država sposobna štititi svoje stanovništvo, teritorij i suverenitet, nacionalni identitet, najviše vrednote poretka, ljudska prava i slobode. Republika Hrvatska će osigurati gospodarski i društveni prosperitet, koji će omogućiti demografsku obnovu i revitalizaciju. Trajno će se skrbiti o pripadnicima hrvatskoga naroda u drugim državama, razvijati svoj ugled i utjecaj u međunarodnom okružju, sudjelovati u oblikovanju međunarodne stabilnosti i mira kao članica Ujedinjenih naroda, Europske unije, NATO-a i drugih međunarodnih i regionalnih organizacija.“²⁰

Kao što je to vidljivo iz provedenih znanstveno-stručnih konferencija, *Hrvatski generalski zbor* vodio se pri odabiru tematskih cjelina s jedne strane *nacionalnim interesima*²¹ Republike Hrvatske, ali i, s druge strane, *strateškim ciljevima* uporabom „raspoloživih instrumenata i mehanizama nacionalne moći“.²² Na taj je način, kako udruga navodi u svom Izvješću o provedbi projekta, omogućeno aktivno uključivanje braniteljske populacije u proces promišljanja i oblikovanja prijedloga za izradu održive sigurnosne politike i instrumenata kao i organiziranog sustava obrane kao odgovora na ključne izazove globalne, europske i regionalne razine sigurnosti.

²⁰ *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*, 1. Uvod, vizija i sigurnosni koncept (Narodne novine, broj 73/2017), str. 1.

²¹ *Nacionalni interesi* koje definira *Strategija nacionalne sigurnosti* podrazumijeva sljedeće: 1) sigurnost stanovništva te teritorijalni integritet i suverenitet Republike Hrvatske kao temeljni preduvjet opstojnosti države u svim njezinim funkcijama, 2) dobrobit i prosperitet građana kao najvažniji pokazatelj kvalitete i uspješnosti države, demokratskog političkog sustava i stabilnog društva, 3) nacionalni identitet, međunarodni ugled i utjecaj koji omogućuju Republici Hrvatskoj sudjelovanje u međunarodnim procesima i u oblikovanju povoljnog međunarodnog okružja, i 4) ravnopravan položaj, suverenitet i opstanak hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao i položaj hrvatske nacionalne manjine u drugim državama te Hrvati u iseljeništvu koji uživaju osobitu skrb i zaštitu Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 73/2017).

²² *Strateški ciljevi* koje definira *Strategija nacionalne sigurnosti* uključuju sljedeće: a) dostizanje najvišeg stupnja sigurnosti i zaštite stanovništva te kritičnih infrastruktura; b) uspostava i razvoj sustava domovinske sigurnosti; c) razvoj i održavanje snažne i aktivne obrane; d) ekološka Hrvatska i razvoj snažnog i održivog gospodarstva; e) demografska obnova i revitalizacija hrvatskog društva; f) razvoj državne uprave po mjeri građana i strateško komuniciranje; g) zaštita, jačanje i promocija najviših vrednota ustavnog poretka i hrvatskog nacionalnog identiteta; h) jačanje međunarodnog ugleda i utjecaja Republike Hrvatske, te i) osiguranje opstanka, zaštita identiteta i političke subjektiviteta hrvatskog naroda, kao konstitutivnog u Bosni i Hercegovini, zaštita i potpora Hrvatima u drugim državama i iseljeništvu.

ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE PROJEKTA „STRATEŠKO PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI HRVATSKE“ – SAŽETI PRIKAZ

Prva znanstveno-stručna konferencija – „Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske – sigurnosne prijetnje i izazovi“ (Zagreb, 26. listopada 2022.)

Prva znanstveno-stručna konferencija pod naslovom „Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske – sigurnosne prijetnje i izazovi“ održana je u prostorijama *Hrvatskoga generalskog zbora* u Zagrebu 26. listopada 2022. godine. Bila je to prva u nizu projektnih aktivnosti, a svrha joj je bila otvoriti raspravu o strateškom promišljanju budućnosti Hrvatske. Kako udruga navodi, „strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske zahtijeva sveobuhvatne odgovore, a to znači da je potrebno sagledati sve aspekte neke prijetnje ili izazove pred kojima se država i nacija nalaze“.²³

Hrvatski generalski zbor stoga je težište te konferencije stavio na međunarodni i nacionalni aspekt – teme u okviru kojih su znanstvenici i stručnjaci izložili svoja istraživanja i radove. U sklopu prve teme – *Međunarodni aspekt nacionalne sigurnosti* – svoje radove izložili su **prof. dr. sc. Goran Bandov** pod naslovom „Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima“ i **dr. sc. Marinko Ogorec** pod naslovom „Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost“. U sklopu druge teme – *Nacionalni aspekt državne sigurnosti* – izlaganje „Ekonomska sigurnost Republike Hrvatske“ održao je **prof. dr. sc. Luka Brkić**, a izlaganje pod nazivom „Hibridni rat prema Republici Hrvatskoj“ **dr. sc. Gordan Akrap**.

Uvodno je izlaganje na konferenciji održao predsjednik *Hrvatskoga generalskog zbora* Marinko Krešić, general-bojnik u mirovini. U izlaganju je istaknuo da je cilj konferencije „pružiti javnosti, državnim dužnosnicima, sveučilišnoj zajednici i drugim institucijama relevantno mišljenje i *pogled u budućnost* o onome što je važno za zajedničku sigurnost i napredak kroz uključenost, otvorenost i transparentnost *Hrvatskoga generalskog zbora*. Jer u njemu djeluju časnici koji su dokazali svoju stručnost u području vojnih pitanja, obrane, nacionalne i domovinske sigurnosti“.²⁴ Konferenciji su, uz sudionike, nazočili i predstavnici različitih hrvatskih institucija i to: izaslanik potpredsjednika Vlade RH i ministra hrvatskih branitelja Ivan Pokaz, izaslanik ministra obrane Janko Bekić, izaslanica gradonačelnika Grada Zagreba Vesna Helfich te članovi *Hrvatskoga generalskog zbora* aktivni u Vijeću za strateška pitanja i Centru za istraživanje i analize kao inicijatori projekta i organizatori konferencije, kao i brojni stručnjaci za vojna pitanja, obranu, nacionalnu i domovinsku sigurnost.

Fokus predavanja prof. dr. sc. Gorana Bandova bilo je pitanje „kako suvremeni globalni izazovi utječu na pojedine aspekte suvereniteta Hrvatske od pravnog, političkog, ekonomskog, sigurnosnog, digitalnog, tehnološkog, do energetske suvereniteta te suvereniteta nad hranom i

²³ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalski zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 29. 6. 2023.

²⁴ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalski zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 29. 6. 2023.

vodom“. To je pitanje prof. dr. sc. Goran Bandov stavio u širi kontekst ključnih izazova za suverenitet države u suvremenim globalnim/međunarodnim odnosima. Upozorio je pritom da „iako su države i nadalje jedan od ključnih aktera globalnih odnosa, njihova je nedodirljiva pozicija u međunarodnoj zajednici narušena, a doseg njihova suvereniteta već odavno djelomično ograničen“. Ipak, države, pa tako ni Hrvatska, nisu posve izgubile prostor „za ispoljavanje svojeg suvereniteta“, samo je potrebno pronaći nove uloge u kreiranju međusobnih odnosa u međunarodnoj zajednici.

SLIKA 1. Sudionici i gosti Prve znanstveno-stručne konferencije (Zagreb, 26. listopada 2022.)

Jedan od najvećih sigurnosnih izazova u globalnom svijetu danas ruska je agresija na Ukrajinu o čemu je govorio dr. sc. Marinko Ogorec. Naglasak u izlaganju je stavio na ruski politički svijet prije i nakon Putinova dolaska na vlast. U tom je smislu razmotrio i značajnu promjenu stajališta Rusije u odnosima prema Sjedinjenim Američkim Državama i NATO savezu, koji sve više postaju nalik na one u razdoblju hladnoga rata i blokovske bipolarizacije. Razvoj događaja u Ukrajini od 2014. godine slijedi već viđeni scenariji slabe i neodlučne reakcije međunarodne zajednice prema Rusiji. Ostaje još neodgovoreno pitanje, navodi dr. sc. Marinko Ogorec, zašto se Rusija odlučila na otvorenu agresiju na Ukrajinu u veljači 2022. godine kada su joj „mirovni pregovori“ u Minsku *de facto* osiguravali dominaciju nad odmetnutim pokrajinama Donbasa i Krima.

U kontekstu razumijevanja ukupne nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske njezina ekonomska dimenzija ima veliko značenje. O ekonomskoj sigurnosti Republike Hrvatske govorio je prof. dr. sc. Luka Brkić. Upozorio je da je moderno gospodarstvo pod stalnim pritiskom promjena, a da njih treba promatrati iz perspektive obrazovanja i istraživanja, prilagodbe i konkurentnosti i na globalnoj i na lokalnoj razini. Iz tih razloga „Hrvatska mora manifestirati

spremnost na promjenu. Nužni su jasni razvojni ciljevi i sustavne promjene u izgradnji institucionalnih i infrastrukturnih pretpostavki“. U tom je smislu od posebne važnosti sprječavanje strukturne neprilagođenosti, tehnološkog zaostajanja, konkurentske nesposobnosti i neefikasne uporabe ljudskih resursa te nedostatno iskorištenih istraživačkih i razvojnih potencijala znanstvenih institucija. Za Hrvatsku je „poželjna (je) institucionalna integracija s dinamičnijom Europom, jer neovisno o stratejskim opcijama potrebno je uvijek inzistirati na dinamičnom pristupu“, upozorio je prof. dr. sc. Luka Brkić.

Prema dr. sc. Gordanu Akrapu (ppt-prezentacija) hibridne su prijetnje „koordinirana, usmjerena i usklađena djelovanja kojima se napada društvo/država, iskorištavaju postojeće te stvaraju nove ranjivosti demokratskog ustroja i institucija korištenjem političkih, gospodarskih, vojnih, civilnih, sigurnosnih, izvještajnih, energetske, medijske te informacijsko-komunikacijskih sustava i sredstava“. Krajnji je cilj hibridnih prijetnji utjecaj na: (1) sustav vrijednosti; (2) uvjerenja i (3) načela. Odgovor na te prijetnje jest razviti strateške sposobnosti suočavanja s prijetnjama te izgraditi: (1) integrirani sustav domovinske sigurnosti (utvrditi kritična/rizična područja, analizirati rizike, analizirati hibridne rizike i prijetnje, izgraditi sustav obrane i oporavka; te razviti (2) integrirani pristup i suradnju na međunarodnoj razini. „Moderne i buduće krize traže aktivno sudjelovanje stanovništva, cijele populacije, u svim fazama krize – djelovanje na temelju jasnog, pouzdanog i točnog informiranja iz pouzdanih i vjerodostojnih izvora“. Preduvjeti su za to educiranje, povjerenje, motivacija, zajedništvo te integracija znanja i sposobnosti.

Druga znanstveno-stručna konferencija – „Demografija, migracije i unutarnja sigurnost Hrvatske“ (Zagreb, 25. studenoga 2022.)

Druga znanstveno-stručna konferencija pod naslovom „Demografija, migracije i unutarnja sigurnost Hrvatske“ održana je u prostorijama *Hrvatskoga generalnog zbora* u Zagrebu 25. studenoga 2022. godine. Težište te znanstveno-stručne konferencije bilo je „usmjereno prema demografskim obilježjima stanovništva Republike Hrvatske, migracijama koje prolaze kroz teritorij Republike Hrvatske i njezino sigurnosno okruženje, zatim prema sigurnosti granica koje postaju schengenske granice EU-a i unutarnjoj sigurnosti Republike Hrvatske“.²⁵ Svoje su radove izložili **akademik Anđelko Akrap** pod naslovom „Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj“, **dr. sc. Dražen Živić** pod naslovom „Migracije kao odrednica i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske“, **Lidija Pentavec** pod naslovom „Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost“ te **brigadir prof. dr. sc. Dario Matika** pod naslovom „Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti“.

²⁵ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalni zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 7. srpnja 2023.

SLIKA 2. Sudionici i gosti Druge znanstveno-stručne konferencije (Zagreb, 25. studenoga 2022.)

U pozdravnoj riječi potpredsjednik *Hrvatskoga generalskog zbora* Frane Tomičić, general u mirovini, među ostalim je rekao da je „globalna kriza stavila na kušnju obitelj, demografsku obnovu, socijalnu skrb, zdravstvo i gospodarstvo, i da kao društvo i pojedinci moramo jačati našu otpornost na krize, te da trebamo upoznati nove načine kako iskoristiti vlastite potencijale s kojima raspolažemo. Svakodnevno smo svjedoci narastajućih napetosti između članica Europske unije. Iste onemogućuju združeni odgovor na nove sigurnosne prijetnje i izazove, i svi se pitamo koje odgovore dati hrvatskim građanima na demografske, zdravstvene, ekonomske, sigurnosne i obrambene dileme? Stoga je važno da kroz strateško promišljanje, zajedničkim radom i djelovanjem, kroz različite oblike kao što je i ova konferencija nastavimo tražiti odgovore. Jer ako smo to znali u Domovinskom ratu, vjerujem da ćemo to znati i danas!“²⁶

Fokus izlaganja akademika Anđelka Akrapa i dr. sc. Dražena Živića bio je usmjeren na ključna aktualna i dugoročna demografska i migracijska pitanja u Republici Hrvatskoj, ponajprije u kontekstu čimbenika koji su utjecali ili utječu na demografske pojave, trendove i procese, kao i osmišljavanja i provedbe pozitivnih i afirmativnih mjera demografske politike kao javne politike u svim njezinim pojavnim oblicima, što znači populacijskoj, obiteljskoj, migracijskoj, socijalnoj, ekonomskoj, regionalnoj, stambenoj, poreznoj i dr. Tako je akademik Anđelko Akrap upozorio da

²⁶ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalski zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 7. srpnja 2023.

„Hrvatska ulazi u manju skupinu država u okviru EU s najnepovoljnijim demografskim kretanjima“, što nije ocjena na temelju dojma nego na temelju činjenica koje „jasno podupiru brojni statistički podaci EUROSTATA. Zbog dugotrajnosti, dubine i složenosti demografske krize u kojoj se Hrvatska nalazi, a koja sve više postaje i velik izazov nacionalnoj i javnoj sigurnosti, akademik Anđelko Akrap ističe da „Hrvatskoj treba dugoročna strategija gospodarskog razvoja i u okviru toga pronatalitetna i povratničko-imigracijska populacijska politika, koja će se postići konsenzusom svih ključnih političkih, društvenih, znanstvenih, gospodarskih, crkvenih i središnjih nacionalnih institucija i aktera u Hrvatskoj“. Dr. sc. Dražen Živić naglasak svojega izlaganja usmjerio je prema sve snažnijoj povezanosti suvremenih regularnih i iregularnih međunarodnih migracijskih tokova i potencijala i demografske održivosti Hrvatske, pri čemu se izazovi toga sve kompleksnijeg odnosa za Republiku Hrvatsku kreću u rasponu od „potencijalnih sigurnosnih problema do prilike da ublaži svoje kontinuirano demografsko nazadovanje“. U tom kontekstu dr. sc. Dražen Živić zaključno ističe da „u sve nepovoljnijem demografskom i posljedično ekonomskom kontekstu Hrvatska pitanju migracija, bile one regularne ili neregularne, mora prići odgovorno jer je riječ o izazovu čije posljedice još uvijek ne možemo dokraja procijeniti, ali i racionalno jer nema sumnje da su planiranje i provedba aktivne i strogo kontrolirane imigracijske politike bitan element demografske revitalizacije kao ključnog segmenta očuvanja i unaprjeđenja nacionalne sigurnosti u cjelini. U tom smislu posebna se pozornost treba usmjeriti prema društvenim, ekonomskim i sigurnosnim izazovima integracije migranata te izbjegavanju traumatizacije domicilnog stanovništva kako bi se ublažile ili posve otklonile negativne implikacije potencijalne supstitucije stanovništva, napose u pograničnim i sigurnosno osjetljivim područjima zemlje“.

Republika Hrvatska je od 1. siječnja 2023. godine u Schengenskom prostoru, za što je morala ispuniti niz preduvjeta usmjerenih na izgradnju, opremanje i informatizaciju te obučenosn graniczne policije i policijskih službenika. O tom procesu, kao i složenim aspektima činjenice da se Hrvatska nalazi na jednom od najpoželjnijih, a time i najprometnijih mjesta za ulazak u EU, bilo da je riječ o zakonitim ili nezakonitim migracijama, govorila je Lidija Pentavec. „Schengenski sporazum igra ključnu ulogu u EU-u i njezinim državama članicama, promičući jedinstvo, suradnju i sigurnost, što Hrvatsku stavlja u jači i sigurniji položaj članice EU-a“. Uz zaštitu vanjskih granica EU-a, Schengen podrazumijeva i afirmiranje „snažnije i pravednije migracijske politike i politike azila, čiji sastavni dio mora biti i solidarno djelovanje u velikim migracijskim krizama“. Premda je ulazak Hrvatske u Schengenski prostor potvrda da se ona može nositi s izazovima čuvanja vanjske granice EU-a, treba s velikom pozornošću i odgovornošću pratiti migracije i neprestano voditi računa o njihovoj društvenoj i sigurnosnoj dimenziji.

Radikalne oblike ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti predstavio je brigadir, prof. dr. sc. Dario Matika. On je u izlaganju postavio dva važna problemska pitanja: „Je li ideologija sastavni dio radikalizacije odnosno potiče li ideologija ili vjerski fundamentalizam radikalizaciju...? Jesu li tome podložni pojedinci nezadovoljni svojim životom, društvom ili politikama nacionalne vlade odnosno europske komisije...?“ Iz tih pitanja slijedi još jedno: „Jesu li u Europskoj uniji ponovno moguće krizne situacije s manifestacijama ekstremizma koji završava terorističkim činom?“ U odgovoru na ta pitanja prof. dr. sc. Dario Matika upozorava na ne tako davne primjere terorističkih napada u Oslu (2011.), Parizu (2015.), Bruxellesu (2016.), Manchesteru (2017.) i Lyonu (2019.) kao i na potrebu veće i bolje kontrole posjedovanja ubojitih sredstava te na činjenicu da je glavna odgovornost „za borbu protiv radikalizacije i ekstremnih ideja koje

narušavaju nacionalnu i javnu sigurnost (je) na državama članicama Europske unije“. U navedenom kontekstu treba promišljati i stanje javne i nacionalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj kao i potrebu da se putem sustava civilne zaštite hrvatski građani mogu „informirati ili dobiti savjet o konkretnim mjerama zaštite za pojedine događaje koji mogu ugroziti njihovu sigurnost te se na taj način mogu prilagoditi situaciji kako bi znali što učiniti odnosno kako bi pridonijeli većoj sigurnosti u svojoj sredini, a time i unutarnjoj sigurnosti Republike Hrvatske“.

Treća znanstveno-stručna konferencija – „Položaj Hrvata izvan Hrvatske“ (Zagreb, 26. siječnja 2023.)

Treća znanstveno-stručna konferencija pod naslovom „Položaj Hrvata izvan Hrvatske“ održana je u prostorijama *Hrvatskoga generalskog zbora* u Zagrebu 26. siječnja 2023. godine. U fokusu konferencije bila su „pitanja povijesne i civilizacijske baštine i naslijeđa hrvatskog naroda, njegova kultura i identitet, materinski jezik i običaji, kao i poštivanje raznolikosti odnosno suživota Hrvata s drugim narodima i etničkim skupinama“. ²⁷ U radu konferencije sudjelovali su **akademik Zvonko Kusić** uvodnim izlaganjem „Položaj Hrvata izvan Hrvatske“, **prof. dr. sc. Željko Holjevac** izlaganjem „Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta“, **prof. dr. sc. Dražen Vikić-Topić** izlaganjem „Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom“ i **Mijo Marić** izlaganjem „Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive“. Konferenciju je zatvorio predsjednik *Hrvatskoga generalskog zbora* **general-bojnik Marinko Krešić**, koji je „istaknuo potrebu da sustav javne uprave podigne razinu svog angažmana i otvorenosti prema potrebama hrvatskog iseljeničtva za povratak u domovinu Hrvatsku“. ²⁸

²⁷ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalski zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 14. srpnja 2023.

²⁸ Izvor: službena mrežna stranica braniteljske udruge *Hrvatski generalski zbor*: <https://hrvatskigeneralskizbor.hr/>. Pristup ostvaren 14. srpnja 2023.

SLIKA 3. Sudionici i gosti Treće znanstveno-stručne konferencije (Zagreb, 26. siječnja 2023.)

Akademik Zvonko Kusić predstavio je u uvodnom izlaganju položaj Hrvata izvan Hrvatske. Konstatirao je da Hrvati žive u 38 država. Hrvati u Bosni i Hercegovini konstitutivan su narod, hrvatske manjine postoje u 12 europskih država, a hrvatski iseljenici i njihovi potomci žive u europskim i preoceanskim zemljama. Položaj Hrvata izvan Hrvatske vrlo je heterogen. U nekim zemljama imaju status u društvu i svoje organizacije, a u nekima nisu priznati ili se suočavaju s različitim poteškoćama. Zbog depopulacije u Republici Hrvatskoj važni su povratnici, a najveći su izgledi za povratak iseljenika iz Južne Amerike. „Potrebno je osvještavanje Hrvata u RH da zajedno s Hrvatima u BiH čine jedan nedjeljiv narod. Važno je zajedništvo domovinske i iseljene Hrvatske“, zaključio je akademik Kusić.

U izlaganju prof. dr. sc. Željka Holjevca o povijesti, baštini i nasljeđu Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta razlikuju se četiri velike hrvatske povijesne migracije od 16. do 21. stoljeća, a Hrvati u Bosni i Hercegovini autohtono su stanovništvo i konstitutivan narod. „Računa se da danas u svijetu živi oko 3 217 500 Hrvata, od čega najviše u SAD-u (oko 1 200 000)“, iznio je prof. dr. sc. Holjevac.

Hrvatsko kulturno društvo Napredak osnovano je 1902. godine i 1990. obnovljeno (nakon raspuštanja 1949.). Uvijek u službi čovjeka, HKD Napredak stipendirao je naraštaje intelektualaca, a putem svojih publikacija i podružnica u Bosni i Hercegovini i izvan nje već više od 120 godina njeguje i promiče nacionalni i kulturni identitet Hrvata u Bosni i Hercegovini. „Među stipendistima

HKD Napredak bila su i dva nobelovca, Ivo Andrić i Vladimir Prelog, slikari Gabrijel Jurkić, Ivo Šeremet, Ismet Mujezinović, Karlo Mijić, pjesnik Nikola Šop, akademik-lijječnik Ivo Padovan, kao i mnoge druge kasnije poznate osobe u društvu“, naglasio je prof. dr. sc. Vikić-Topić u izlaganju o Hrvatskom kulturnom društvu Napredak kao integracijskom čimbeniku s domovinom Hrvatskom u svjetlu izazova očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske.

Mijo Marić u izlaganju o razvoju i afirmaciji kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanju nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanju raznolikosti drugih naroda u zemljama gdje Hrvati žive istaknuo je suradnju Hrvatske matice iseljenika s udrugama i organizacijama Hrvata izvan Hrvatske, ali i upozorio na sve slabiju ulogu jezika u oblikovanju i očuvanju identiteta Hrvata izvan Hrvatske. „Naša očekivanja od iseljenika trebamo staviti u realne okvire. Znae, ne vjerujem vam ja u vile i vilenjake i ne vjerujem da je moguće sad napraviti velike pomake i vratiti te ljude, ali vjerujem da je jedan značajan broj spreman doći. Ali ono što nam ostaje, ostaje nam ta funkcionalna veza. Tehnologija i to što imamo hrvatsku državu su dvije ogromne komparativne prednosti temeljem kojih možemo stvarati funkcionalne veze između domicilne države i našeg iseljeničtva. I uz vašu pomoć djelujemo vjerodostojnije, uvjerljivije, imamo bolji kredibilitet, i lakše će nam naše iseljeničtvo oprostiti naše grijehe, koje mi ne negiramo, imali smo ih i imamo ih i dan danas. Ali ponavljam, nismo znali bolje, idemo danas probati bolje umjesto da preispitujemo i tražimo krivca“, napomenuo je Marić.

Priopćenja na trećoj znanstveno-stručnoj konferenciji „Položaj Hrvata izvan Hrvatske“ osvijetlila su povijest, baštinu i naslijeđe Hrvata u svijetu, njihov položaj u različitim zemljama i povezivanje hrvatskih zajednica diljem svijeta sa specifičnim naglascima na Hrvatskom kulturnom društvu Napredak u Bosni i Hercegovini i ulozi Hrvatske matice iseljenika te porukama o važnosti očuvanja nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja kao i poštivanja raznolikosti drugih naroda s kojima ili među kojima Hrvati izvan Hrvatske žive. Konferencija je pokazala da nam uvidi u prostor i mjesto koje zauzimaju Hrvati izvan Hrvatske omogućavaju bolju procjenu okolnosti u kojima žive i prepoznavanje putokaza prema njihovu budućem razvoju i afirmaciji. S jedne strane, stalna briga Republike Hrvatske o Hrvatima u svijetu u velikoj mjeri pridonosi jačanju i širenju njihovih struktura u zemljama u kojima žive te razvoju raznih oblika njihovih aktivnosti. S druge strane, bogato i raznovrsno iskustvo iseljeničkih zajednica diljem svijeta utječe na procese kojih je cilj konstantan rast umreženosti i dijaloga između iseljene i domovinske Hrvatske na način prilagođen različitim potrebama Hrvata izvan Hrvatske.

KVALITATIVNA ANALIZA ZNANSTVENO-STRUČNIH KONFERENCIJA

Kako je vidljivo iz provedenog vrednovanja analitičkih cjelina za sve dosadašnje znanstveno-stručne konferencije prema kriterijima relevantnosti, djelotvornosti, učinkovitosti, utjecaja, održivosti, koherentnosti, komplementarnosti, koordiniranosti i dodane vrijednosti, odabrane teme s jedne strane potpuno zadovoljavaju temeljne odrednice referentnog okvira *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine*, iako trenutačno, s druge strane, imaju ograničen izravan utjecaj na samu provedbu strateškoplanskog dokumenta dugoročnog razvoja (Prikaz 2, Prikaz 3, Prikaz 4).

Prikaz 2. Vrednovanje analitičkih cjelina – tema – prve znanstveno-stručne konferencije

Kriterij	Znanstveno-stručna konferencija 1					
	Tema					
	Međunarodni aspekti nacionalne sigurnosti			Nacionalni aspekti državne sigurnosti		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
Relevantnost	X			X		
Djelotvornost	X			X		
Učinkovitost	X			X		
Utjecaj		X			X	
Održivost	X			X		
Koherentnost	X			X		
Komplementarnost	X			X		
Koordiniranost	X			X		
Dodana vrijednost	X			X		

Prikaz 3. Vrednovanje analitičkih cjelina – tema – druge znanstveno-stručne konferencije

Kriterij	Znanstveno-stručna konferencija 2								
	Teme								
	Demografska obilježja stanovništva RH			Migracije koje prolaze kroz teritorij RH i njezino sigurnosno okružje			Sigurnost hrvatskih granica koje postaju schengenske granice EU-a i unutarnja sigurnost RH		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
Relevantnost	X			X			X		
Djelotvornost	X			X			X		
Učinkovitost	X			X			X		
Utjecaj		X			X			X	
Održivost	X			X			X		
Koherentnost	X			X			X		
Komplementarnost	X			X			X		
Koordiniranost	X			X			X		
Dodana vrijednost	X			X			X		

Prikaz 4. Vrednovanje analitičkih cjelina – tema – treće znanstveno-stručne konferencije

Kriterij	Znanstveno-stručna konferencija 3								
	Teme								
	Pitanja povijesne i civilizacijske baštine i naslijeđa hrvatskog naroda			Pitanje kulture i identiteta, materinskog jezika i običaja Hrvata			Pitanje poštivanja raznolikosti i suživota Hrvata s drugim narodima i etničkim skupinama		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
Relevantnost	X			X			X		
Djelotvornost	X			X			X		
Učinkovitost	X			X			X		
Utjecaj		X			X			X	
Održivost	X			X			X		
Koherentnost	X			X			X		
Komplementarnost	X			X			X		
Koordiniranost	X			X			X		
Dodana vrijednost	X			X			X		

KVALITATIVNA ANALIZA SAŽETAKA I PPT-PREZENTACIJA ZNAJSTVENO-STRUČNIH IZLAGANJA U KONTEKSTU ODREDNICA REFERENTNOG OKVIRA NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE REPUBLIKE HRVATSKE DO 2030. GODINE

Tijekom vrednovanja analitičkih jedinica, daljnjom raščlambom i analizom podataka sažetaka znanstveno-stručnih izlaganja i ppt-prezentacija sudionika konferencija može se zaključiti da su problematizirani društveno-politički i gospodarski fenomeni, događaji i procesi sveobuhvatno zastupljeni i da potpuno zadovoljavaju temeljne odrednice referentnog okvira *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine* (Prikaz 5, Prikaz 6, Prikaz 7, Prikaz 8, Prikaz 9, Prikaz 10).

Vrednovanje prema kriteriju važnosti (relevantnosti), djelotvornosti (efikasnosti) i usklađenosti (koherentnosti) upućuje na činjenicu da su branitelji kao društvena skupina aktivno uključeni u proces osmišljavanja budućeg razvoja Republike Hrvatske te da u suradnji sa znanstvenom i stručnom zajednicom aktivno sudjeluju u izgradnji potencijala za društvene promjene od interesa za sve građane Republike Hrvatske.

Prikaz 5. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju važnosti (relevantnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir <i>Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.</i>		
	Kriterij važnosti (relevantnost)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restrictivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6. Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 6. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju djelotvornosti (efikasnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.		
	Kriterij djelotvornosti (efikasnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6.Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 7. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju usklađenosti (koherentnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.		
	Kriteriji usklađenosti (koherentnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6.Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 8. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju važnosti (relevantnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir <i>Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.</i>		
	Kriterij važnosti (relevantnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

Prikaz 9. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju djelotvornosti (efikasnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir <i>Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.</i>		
	Kriterij djelotvornosti (efikasnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

Prikaz 10. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju usklađenosti (koherentnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir		
	Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.		
	Kriterij usklađenosti (koherentnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

KVALITATIVNA ANALIZA SAŽETAKA I PPT-PREZENTACIJA ZNASTVENO-STRUČNIH IZLAGANJA U KONTEKSTU ODREDNICA REFERENTNOG OKVIRA STRATEGIJE NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE

Na temelju daljnjeg vrednovanja analitičkih jedinica, raščlambom i analizom podataka sažetaka znanstveno-stručnih izlaganja i ppt-prezentacija sudionika konferencija može se zaključiti da su problematizirani društveno-politički i gospodarski fenomeni, događaji i procesi sveobuhvatno zastupljeni i da potpunosti zadovoljavaju temeljne odrednice još jednog strateškoplanskog dokumenta Republike Hrvatske – *Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* (Prikaz 11, Prikaz 12, Prikaz 13, Prikaz 14, Prikaz 15, Prikaz 16).

Referentni okvir nacionalne sigurnosne strategije putem vrednovanja prema kriteriju važnosti (relevantnosti), djelotvornosti (efikasnosti) i usklađenosti (koherentnosti) upućuje na činjenicu da su branitelji kao društvena skupina neizostavan čimbenik u provedbi i osmišljavanju budućih sigurnosnih politika Republike Hrvatske te da u suradnji sa znanstvenom i stručnom zajednicom aktivno sudjeluju u izgradnji potencijala za zaštitu nacionalnih interesa temeljenih na njihovu neiscrpnom znanju i iskustvu iz Domovinskog rata.

Prikaz 11. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju važnosti (relevantnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir <i>Strategije nacionalne sigurnosti RH</i>		
	Kriterij važnosti (relevantnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6.Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 12. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju djelotvornosti (efikasnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir <i>Strategije nacionalne sigurnosti RH</i>		
	Kriterij djelotvornosti (efikasnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6.Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 13. Vrednovanje analitičkih jedinica – sažetci – prema kriteriju usklađenosti (koherentnosti)

Sažetci znanstveno-stručnih izlaganja	Referentni okvir <i>Strategije nacionalne sigurnosti RH</i>		
	Kriterij usklađenosti (koherentnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost RH (Luka Brkić)	X		
4.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
5.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
6.Schengenski prostor i izazovi za javnu sigurnost (Lidija Pentavec)	X		
7.Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti (Dario Matika)	X		
8.Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
9.Položaj Hrvata izvan Hrvatske (Zvonko Kusić)	X		
10.Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		
11.Razvoj i afirmacija kulturnog i etničkog identiteta među Hrvatima izvan domovine Hrvatske, očuvanje nacionalnog identiteta, materinskog jezika i običaja, kao i poštivanje raznolikosti drugih naroda gdje Hrvati žive (Mijo Matić)	X		

Prikaz 14. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju važnosti (relevantnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir Strategije nacionalne sigurnosti RH		
	Kriterij važnosti (relevantnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

Prikaz 15. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju djelatnosti (efikasnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir Strategije nacionalne sigurnosti RH		
	Kriterij djelatnosti (efikasnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

Prikaz 16. Vrednovanje analitičkih jedinica – ppt-prezentacije – prema kriteriju usklađenosti (koherentnosti)

Ppt-prezentacije	Referentni okvir <i>Strategije nacionalne sigurnosti RH</i>		
	Kriterij usklađenosti (koherentnosti)		
	zadovoljava	djelomično zadovoljava	ne zadovoljava
1.Hrvatska u suvremenim globalnim izazovima (Goran Bandov)	X		
2.Utjecaj ruske agresije na europsku i regionalnu sigurnost (Marinko Ogorec)	X		
3.Ekonomska sigurnost je nacionalna sigurnost: nije li vrijeme da se paradigma promijeni? (Luka Brkić)	X		
4.Hibridne prijetnje i Hrvatska (Gordan Akrap)	X		
5.Restriktivni čimbenici demografskih kretanja u RH (Anđelko Akrap)	X		
6.Migracije kao odrednice i izazov demografske održivosti i nacionalne sigurnosti RH (Dražen Živić)	X		
7. Povijest, baština i naslijeđe Hrvata u svjetlu povezivanja Hrvata izvan domovine Hrvatske, Hrvata iz Bosne i Hercegovine i hrvatskih zajednica širom svijeta (Željko Holjevac)	X		
8. Hrvatsko kulturno društvo Napredak – izazovi očuvanja hrvatske kulture i identiteta izvan Hrvatske kao integracijski čimbenik s domovinom Hrvatskom (Dražen Vikić-Topić)	X		

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na temelju provedenog vanjskog vrednovanja projektnih aktivnosti *Hrvatskoga generalskog zbora* u sklopu projekta „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ moguće je zaključiti sljedeće:

1. Takva vrsta djelovanja ove braniteljske udruge omogućila je braniteljskoj populaciji aktivno uključivanje u procese promišljanja i izgradnje budućnosti hrvatske države u svim njezinim aspektima. Projekt je pridonio otvaranju novih znanstveno-stručnih tema, ali i boljem razumijevanju temeljnih sastavnica i odrednica suvremenih društveno-političkih i gospodarskih odnosa i izazova kako unutar, tako i izvan Hrvatske.
2. Stvarni utjecaj projekta na oblikovanje hrvatskih javnih politika, poglavito onih koje se odnose na demografsku, ekonomsku i sigurnosnu dimenziju, još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini, što znači da prostora za unaprjeđenje toga utjecaja ima i da ga treba postići nastavkom djelovanja *Hrvatskoga generalskog zbora*, napose njegove suradnje sa znanstvenom i akademskom zajednicom (institucijama i pojedincima) u Republici Hrvatskoj.
3. Iz priloženog je razvidno u kojoj mjeri i na koji je način *Hrvatski generalski zbor* kroz projekt „Strateško promišljanje o budućnosti Hrvatske“ javno afirmirao s jedne strane svoju povezanost s različitim državnim institucijama/ustanovama i civilnim društvom u promicanju kako interesa vlastite društvene skupine, tako i nacionalnih interesa, a s druge strane braniteljsku populaciju aktivno uključio u proces izgradnje suvremene hrvatske države na temelju vlastitih promišljanja o budućnosti ali i strateškog određenja razvojnih ciljeva Vlade Republike Hrvatske, napose onih koji se tiču demografije, gospodarskog razvoja te javne, odnosno nacionalne sigurnosti.

Kako bi se ova *dodana vrijednost* pretvorila u aktivan i djelotvoran doprinos braniteljske populacije osmišljavanju prosperitetne i sigurne budućnosti svih hrvatskih građana, *preporuka* je da *Hrvatski generalski zbor* prikupljeno znanje pretoči u prijedlog *javne politike*, tzv. *policy paper* (strateški razvojni dokument) i dostavi ga na razmatranje relevantnim državnim institucijama, odnosno kreatorima i provoditeljima javnih politika (*policy makers*).

LITERATURA I IZVORI PODATAKA

LITERATURA

Bilandžić, M. (2019). *Nacionalna sigurnost. Prognoziranje ugroza*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o.

Halmi, A. (2005). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada slap.

Lamza Posavec, V. (2021). *Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi*. Zagreb: Institut društvenih znanost Ivo Pilar.

Mejovšek, M. (2008). *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. Zagreb: Naklada slap.

Tatalović, S., Grozold, A., Cvrtila, V. (2008). *Suvremene sigurnosne politike. Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

IZVORI

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine (Narodne novine, broj 13/2021).

Pravilnik o provedbi postupka vrednovanja (Narodne novine, broj 66/2019).

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 73/2017).

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 123/2017 i broj 151/2022).

**PRILOG – SAŽETCI IZLAGANJA NA ZNANSTVENO-STRUČNIM
KONFERENCIJAMA**

RESTRIKTIVNI ČIMBENICI DEMOGRAFSKIH KRETANJA U HRVATSKOJ

Namjera je skrenuti pozornost na najvažnije čimbenike koji su u Hrvatskoj kroz više desetljeća, iz godine u godinu, utjecali i utječu na neprekinuti pad broja živorođenih u Hrvatskoj i pojačano iseljavanje iz Hrvatske. Istraživanje pokazuje da u Hrvatskoj među različitim čimbenicima koji utječu na odluku o imanju manjeg broja djece vidno mjesto imaju egzistencijalni problemi: egzistencijalna nesigurnost mladih i dugi rad mladih na određeno vrijeme, nepriuštivost stana mladima, financijski trošak podizanja djece, nedovoljni kapaciteti u jaslicama i vrtićima i izostanak pozitivne diskriminacije zaposlenih žena s malom djecom. Tome treba pridodati problem snažne depopulacije u velikom dijelu Hrvatske. Iskustva razvijenih europskih zemalja pokazala su da se imigracijom strane radne snage mogu ublažiti, ali ne i ukloniti, ili preokrenuti, negativni gospodarski učinci dugogodišnjih nepovoljnih demografskih trendova. Ako država nema dobru obiteljsku politiku koja omogućava kombinaciju zaposlenosti izvan kuće i podizanje djece, to djeluje destimulativno na odluku o imanju željenog broja djece kako domaćeg tako i doseljenog stanovništva. Gospodarske krize moguće je preokrenuti u relativno kratkom roku, ali ne i demografske. Kao da hrvatsko društvo toga nije svjesno. A društva (države) koja nisu razvila dovoljne kapacitete javnih ustanova koje se skrbe o djeci (jaslice, vrtići, cjelodnevni boravci za školsku djecu nižih razreda) dok roditelji rade suočavaju se s nepovoljnim demografskim trendovima. Demografsko-statistički podatci pokazuju da one zemlje u EU-u koje imaju dobru populacijsku politiku, i u njezinu okviru i obiteljsku politiku, imaju i najbolje demografske trendove, a žene su u tim društvima ravnopravnije i najslobodnije. Hrvatska pripada manjoj skupini država u EU-u s najnepovoljnijim demografskim kretanjima. To je činjenica koju jasno potvrđuju mnogobrojni statistički podatci EUROSTAT. Treba, dakle, oblikovati takve uvjete da osoba može slobodno odlučiti želi li imati djecu. Hrvatska nema strategiju stambenog zbrinjavanja mladih. Mladi u većini slučajeva stan sebi ne mogu priuštiti, kako zbog niskih primanja tako i zato što je sve donedavno jedan od velikih problema bio rad na određeno. To je bio i još je uvijek snažan razlog za iseljavanje. Šanse za rješavanje stambenog pitanja, ako im to roditelji nisu osigurali, imaju samo mladi sa zamjetno iznadprosječnim prihodima i sigurnim radnim mjestom. To u Hrvatskoj, dakle, nije jedini, ali je važan činitelj koji je pridonio brzom porastu broja onih koji se ne odlučuju na djecu. Kako se egzistencijalni problem stanovanja rješavao i rješava u zapadnim zemljama? Stambena potrošnja za mlade u razvijenim zemljama nakon Drugoga svjetskog rata bila je sve manje pod utjecajem isključivo tržišnih odnosa, čak i za ona kućanstva koja stan stječu u osobnom vlasništvu. Stambena politika sve se više integrira u programe socijalne skrbi i njome se rješavaju, prije svega, kompleksna pitanja socijalnog razvoja. Istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazuju da neodgovarajući stambeni uvjeti uvelike utječu na odustajanje od željenog broja djece. Pitanja majčinstva i radnoga mjesta, zapošljavanja i uvjeta rada zaposlenih majki s malom djecom ili trudnica potrebno je dodatno regulirati. U Hrvatskoj, dakle, treba riješiti pitanje preferencijalnog statusa majčinstva što je u razvijenim zemljama s povoljnijim demografskim trendovima uobičajeno. Imamo li u vidu da nema dovoljno mjesta za smještaj djece u jaslicama i vrtićima, a o smještaju u cjelodnevnom boravku da ne govorimo, tada

je pitanje strukture radnog vremena i drugih prava esencijalno pitanje obitelji s djecom. U Hrvatskoj je relativno velik broj žena s malom djecom zaposlen u trgovini, koja ima netipično radno vrijeme, a to institucionalna potpora (jaslice, vrtići...) ne prati. Poznato je da na Zapadu osobito velike kompanije s netipičnim radnim vremenom imaju vlastite jaslice i vrtiće za djecu zaposlenika. Položaj zaposlene žene s malom djecom razlikuje se od zanimanja do zanimanja i od sektora do sektora zaposlenja. Zapošljavanje žena treba pratiti širenje mreže javnih usluga koje omogućuju spajanje uloga majke i zaposlene žene. Zemlje s jakim sindikatima imaju i višu razinu izdataka za socijalnu potrošnju, ali i povoljniji položaj žena. Smanjivanjem ekonomskog tereta rađanja, odgoja i obrazovanja mladih zanemarene su dugoročne investicije u demografski i ekonomski opstanak. Konačno, Hrvatskoj je potrebna dugoročna strategija gospodarskog razvoja i u njezinu okviru pronatalitetna i povratničko-imigracijska populacijska politika koja će se postići konsenzusom svih ključnih političkih, društvenih, znanstvenih, gospodarskih, crkvenih i središnjih nacionalnih institucija i aktera u Hrvatskoj. Bez toga se ne može očekivati nikakav pomak, naprotiv, slijedi još veće jačanje izrazito nepovoljnih demografskih trendova. Za rješavanje tog dugoročnog strateškog problema treba imati snažnu političku volju, a toga još uvijek nema.

HRVATSKA U SUVREMENIM GLOBALNIM IZAZOVIMA

Predavanje se koncentriralo na pitanje ključnih izazova za suverenitet države u suvremenim globalnim odnosima. Posebna pozornost posvetila se pitanju konstitutivnih elemenata države – stanovništvu, državnom teritoriju i suverenitetu. Predavanje je bilo fokusirano na pitanje kako suvremeni globalni izazovi utječu na pojedine aspekte suvereniteta Hrvatske – od pravnog, političkog, ekonomskog, sigurnosnog, digitalnog, tehnološkog, do energetskog te suvereniteta nad hranom i vodom. Pritom je istaknuto da država u suvremenim globalnim odnosima nije jedini, a često ni najmoćniji akter u međunarodnoj zajednici. Doseg državnog suvereniteta ograničen je djelovanjem i pozicijom drugih ključnih aktera međunarodnih odnosa. Posebnu poziciju u tom ograničavanju dosega suvereniteta države ostvaruju međunarodne organizacije, multinacionalne kompanije te pojedinac kao fizička osoba. Na početku predavanja istaknuta je važnost pitanja konstitutivnih elemenata suvereniteta države, jer nestankom jednog od tih elemenata ni država više nije prepoznata kao takva u skladu s međunarodnim javnim pravom što izravno uzrokuje nestanak statusa konkretne države u pravnom i političkom obliku kakav je bio poznat prije toga. Tijekom predavanja detaljno su elaborirani primjeri nestanka stanovništva i državnog teritorija, a posebna je pozornost posvećena upravo pitanju gubitka suvereniteta. Svaka promjena prvih dvaju spomenutih konstitutivnih elemenata dovodi do relativno predvidljivih i u akademskoj i stručnoj zajednici poznatih koncepata. Pitanje suvereniteta, s druge strane, znatno je osjetljivije područje jer za razliku od stanovništva i teritorija, koji su i fizički elementi koji se mogu izražavati brojkama, kvantitativno, suverenitet je prvenstveno kvalitativan element čija se definicija može prilagođavati realnim (pravnim i političkim) okolnostima, što se kroz stoljeća redovno i događalo te se pojam redefinirao od monarhijskog suvereniteta do narodnog i nacionalnog suvereniteta gdje suverenitet crpni izvorišnu snagu u pojedincu ili naciji. Pritom treba ipak istaknuti da je unatoč svim tim promjenama i redefiniranju suverenitet kao koncept ostao u svojim prvotnim osnovnim okvirima – trajna i vrhovna vlast na određenom teritoriju i nad određenim stanovništvom (državljanima). Suverenost svaka država pa tako i Hrvatska očituje prema unutra i prema van. Unutarnju suverenost treba razumjeti kao najvišu vlast na svojem državnom teritoriju i nad svojim državljanima. Vanjska suverenost znači da je država neovisna i ravnopravna s drugim državama u međunarodnoj zajednici. U skladu s tom premisom organizirana je struktura upravljanja ključne međunarodne organizacije – Ujedinjenih naroda. Tako su primjerice sve države članice UN-a ravnopravne što se očituje tako da svaka država članica ima jednaku zastupljenost s jednakim pravom glasa u Glavnoj skupštini UN-a te jednake mogućnosti sudjelovanja u svim tijelima UN-a. Iznimka je sastav ključnog tijela, Vijeća sigurnosti, u kojem je pet mjesta unaprijed rezervirano za stalne članice, koje raspolažu i pravom veta (Francuska, Kina, Rusija, SAD i Velika Britanija). Na suverenitet države utječe niz aktera, faktora i procesa, koji konstantno izazivaju i propituju snagu suvereniteta i ograničavaju njegov doseg. Međunarodno javno pravo jedan je od instrumenata njegova ograničavanja. Na njega i njegov razvoj (in)direktno utječu politike, pravni okviri, ekonomije, tehnologije, inovacije, kao i sigurnosna pitanja i izazovi suvremenih vremena poput klimatskih promjena i održivog razvoja. Međunarodne organizacije i naddržavni savezi također jačanjem svojih ovlasti zadiru u suverenost države na njezinu teritoriju

i nad njezinim državljanima. Iako su države i nadalje jedan od ključnih aktera globalnih odnosa, njihova je nedodirljiva pozicija u međunarodnoj zajednici narušena, a doseg njihova suvereniteta već odavno djelomično ograničen. Države se kao akteri suvremenih globalnih odnosa danas suočavaju s nizom izazova. Posebice su ugroženi pojedini aspekti suvereniteta od pravnog, političkog, ekonomskog, sigurnosnog, tehnološkog, digitalnog, energetskog do suvereniteta nad hranom i (pitkom) vodom. Međunarodne organizacije i multinacionalne kompanije akteri su koji najviše ugrožavaju prethodni neupitni primat država u međunarodnoj zajednici. I pojedinac (kao fizička osoba) ima sve snažniju poziciju u globalnim odnosima kojom izaziva doseg suvereniteta države. Uz navedeno, i niz (prirodnih) izazova direktno utječe na suverenitet države, primjerice klimatske promjene i prirodne katastrofe. Posljedice tih izazova mogu biti primjerice jačanje (klimatskih) migracija i problemi u uobičajenom funkcioniranju niza grana gospodarstva pojedinih država, što direktno utječe na socioekonomske, političke i sigurnosne prilike u državi što potencijalno može utjecati na doseg suvereniteta država. U suvremenim globalnim odnosima država kao akter međunarodnih odnosa doživjela je niz ograničenja dosega svojeg suvereniteta, no i nadalje ima jednu od ključnih uloga u kreiranju globalnih odnosa te je kao takva neizbježan akter u međunarodnoj zajednici. Izazovi s kojima se država susreće u suvremenom razdoblju jasno pokazuju da doseg njezina suvereniteta ne ovisi isključivo o njezinoj volji te da je suverenost država ranjiva kategorija. Ipak, unatoč svim izazovima, kojih treba biti svjestan kada se promišlja budućnosti Hrvatske, države i nadalje imaju značajan prostor za očitovanje svojeg suvereniteta te imaju jednu od ključnih uloga kreatora i aktivnog aktera suvremenih globalnih odnosa.

EKONOMSKA SIGURNOST REPUBLIKE HRVATSKE

Koliko je uputno slijediti optimističnu tradiciju o neizbježnosti razvoja sve dok se koristi pravilna strategija? Koliko je mudro gledati na razvoj kao nešto prirodno pri čemu se samo mora mobilizirati kapital, prihvatiti stručno znanje i tehnologiju, koji su ionako sve efikasniji i dostupniji? Jesu li zemlje koje se kasno razvijaju u prednosti jer imaju uvid u ono što su drugi postigli i znaju koja su najbolja rješenja? I pristalice slobodnog tržišta kao i pristalice planiranja zadržavaju istu paradigmu jer pretpostavljaju da je razvoj prirodan i zbog toga u biti lak te da mu samo treba pružiti prigodu. Nije li vrijeme da se paradigma promijeni? Naime, nekadašnje uvjerenje da je povijest usmjerena k određenom cilju i da neodoljivo teži industrijalizaciji i modernizaciji više ne izgleda održivo. Ovdje polazimo od pretpostavke da ekonomski razvoj nije sudbina cijelog čovječanstva, da imamo posla s „pulom“ kandidata. Nekima okolnosti idu na ruku, nekima ne. Oni kojima idu, kreću prvi. Ostali samo slijede. Kako se „pul“ iscrpljuje, ostaju teški slučajevi pri čemu su neki to samo možda zbog nesretne i nepravedne povijesti, a većina iz mnogih unutarnjih razloga. Analize izvoznih rezultata razvijenih zemalja govore da uspješnost izvoza ne ovisi toliko o specijalizaciji koliko o općoj efikasnosti cjelokupnog gospodarstva. Težište konkurentnosti pomaknuto je s cijena na tehnološke sadržaje, kvalitetu, dizajn, rokove isporuke, servisiranje, na financijsku potporu izvoznih programa. Jedno od širokih područja velike promjene u samim temeljima tzv. postindustrijske revolucije odnosi se na stvaranje nove razvojne jezgre koja predodređuje relativne potencijale gospodarskog rasta i razvoja svake zemlje, obuhvaćajući integralno znanost, obrazovanje, informatiku, telekomunikacije i organizaciju. Riječ je o tzv. integralnoj konkurentnosti svakog suvremenog gospodarstva. Položaj i uloga nacionalnih ekonomija na svjetskom tržištu ne ovise više samo o njihovoj segmentiranoj kompetitivnosti (prema resursu ili proizvodu) nego o integralnoj konkurentnosti. Za modernu ekonomiju promjena je postala kontinuirana i sveprisutna. I proces tehnološke promjene i trend sve veće međunarodne integracije kontinuirano otvaraju nove trgovinske i investicijske mogućnosti. Iz te perspektive obrazovanje i istraživanje postaju središnjim mehanizmom kreativne prilagodbe i konkurentnosti u svijetu koji se stalno mijenja. Hoće li naše društvo biti oštećeno tim razvojem ili će se njime okoristiti, uglavnom ovisi o njegovu ekonomskom sustavu. Ono što možemo sada vidjeti jest da smo stigli do teških slučajeva, a teški slučajevi stvaraju loše ekonomije i politike. Za stvaranje alternativa Hrvatska mora pokazati spremnost na promjenu. Nužni su jasni razvojni ciljevi i sustavne promjene u izgradnji institucionalnih i infrastrukturnih pretpostavki. Riječ je, naime, o potrebi promjene vlastita gospodarskog profila, koji više neće dopuštati strukturnu neprilagođenost, što znači neracionalnu primjenu proizvodnih faktora, a pogotovo kapitala i energije. Nadalje, neće dopustiti ni tehnološko zaostajanje, koje je i najsudbonosnije ako raste pri uvođenju tehnologija koje odlučujuće pridonose povećanju produktivnosti. On bi morao spriječiti smanjivanje konkurentne sposobnosti koja znači kašnjenje u motivaciji za efikasnije privređivanje, u strukturnoj i tehnološkoj revitalizaciji hrvatske industrije te zaostajanje za uspješnim svjetskim izvoznicima u pogledu efikasnosti, tehničko-tehnoloških standarda, kvalitete, marketinga itd. I, naposljetku, onemogućit će neefikasnu upotrebu ljudskih resursa i

skromnu iskorištenost postojećih istraživačkih i razvojnih potencijala znanstvenih institucija. U traganju za odgovorom na pitanje o uzrocima neuspjeha razvojnih programa mnogih zemalja, uključujući Hrvatsku, željeli smo istaknuti složenost ljudskog faktora i važnost fleksibilnosti socio-ekonomskih institucija. Da bi se popravilo stanje manje sretnih zemalja, moraju se uzeti u obzir činitelji kao što su razlike u kulturnim očekivanjima i željama, činitelji koje se ne može kvantificirati. Dok se rang-lista mijenja i neke zemlje prestižu druge, povećava se jaz između razvijenih i zaostalih zemalja. Koristeći staru frazu, imamo proces „kombiniranog i nejednakog razvoja“. Što se tiče preporuka politici za Hrvatsku, poželjna je institucionalna integracija s dinamičnijom Europom, jer neovisno o strategijskim opcijama potrebno je uvijek inzistirati na dinamičnom principu. Nema jednostavna rješenja, riječ je o sveobuhvatnom i promišljenom sustavu inovativnih javnih politika koje obuhvaćaju obrazovanje, javne usluge i poslovno okruženje. Uspijemo li u okvirima nacionalnog gospodarstva izgraditi tu fundamentalnu sposobnost inoviranja, unaprjeđenja i razvoja, izbjeći ćemo dio kazne zbog kašnjenja i povratiti dio prednosti. Ako ljudi igraju važnu ulogu kao pojedinci, ako njima ne upravlja totalitarna vlast, onda moraju i dijeliti određene vrijednosti i pristupe kolektivnom odlučivanju. Zakoni i propisi nisu dostatni za stvaranje sustava u kojem se pojedinci tako ponašaju. Nije moguće naljepiti liberalne mehanizme slobodnog poduzetništva na društvo kojem manjka „javna filozofija“ u Lippmannovu smislu – prihvaćanje novih institucija samo po sebi ne može biti dovoljno. U svakom društvu postoje granice za reforme, utemeljene na nepisanim društvenim vrijednostima koje je teško kvantificirati i precizno izraziti, ali koje pouzdano koče djelovanje tržišnih mehanizama i sudjelovanje pojedinaca u političkoj i ekonomskoj aktivnosti.

**POVIJEST, BAŠTINA I NASLIJEĐE HRVATA U SVJETLU POVEZIVANJA HRVATA IZVAN
DOMOVINE HRVATSKE, HRVATA IZ BOSNE I HERCEGOVINE I HRVATSKIH ZAJEDNICA ŠIROM
SVIJETA**

Selidbe velikih skupina stanovništva s jednoga područja na drugo ili iz jedne zemlje u drugu jedan su od fenomena europske i svjetske povijesti, poglavito moderne i suvremene jer su tada mnogi Hrvati migrirali u razne europske zemlje, ali i u SAD, Kanadu, Australiju, Novi Zeland, Južnu Ameriku i Južnu Afriku. Iznimka je Bosna i Hercegovina, gdje su Hrvati autohtono stanovništvo i konstitutivan narod.

Mogu se razlikovati četiri velike hrvatske povijesne migracije:

- iseljavanje od 16. do 18. stoljeća: dva stoljeća obrane hrvatskih zemalja od Osmanlija ili „dva stoljeća hrvatskoga plača“ (Pavao Ritter Vitezović);
- iseljavanje od 1880. do 1914. godine: prekomorsko iseljavanje Hrvata uglavnom iz ekonomskih razloga (većinom u Sjedinjenje Američke Države, ali i u Južnu Ameriku i dr.);
- iseljavanje poslije 1945. godine: hrvatsko ekonomsko i političko iseljništvo diljem svijeta;
- iseljavanje poslije 2013. godine: hrvatsko ekonomsko iseljništvo u Europskoj uniji i izvan nje.

Osmanska taktika spaljene zemlje, koja je prethodila osvajanju hrvatskih krajeva u 15. i 16. stoljeću, suočila je hrvatsko žiteljstvo u ugroženim predjelima s bijednom perspektivom koja se svodila na smrt, ropstvo ili iseljavanje. Spontano bježeći pred Osmanlijama ili organizirano napuštajući stara ognjišta između Drave i Jadrana, brojne skupine Hrvata povlačile su se u sigurnije predjele u zaleđu „ostataka“ Hrvatskoga kraljevstva, a mnogi su pred turskom ugrozom odlazili prema zapadnoj jadranskoj obali i u tadašnju zapadnu Ugarsku. Njihovi su potomci današnji gradišćanski i drugi Hrvati u susjednim i okolnim zemljama na prostoru „od Karaša do Biferna“ (Stjepan Krpan, 1988.). U ranom 19. stoljeću iseljavanje iz Europe bilo je razmjerno slabo, a znatno je poraslo u njegovoj drugoj polovici i osobito na početku 20. stoljeća s obzirom na pad troškova prijevoza željeznicom i parobrodom i istodobni porast međunarodne trgovine i mobilnosti kapitala. U prvoj polovici 19. stoljeća iseljavanje je bilo najveće iz Velike Britanije i Irske kao razvojne jezgre zapadnoeuropske modernizacije. Sredinom 19. stoljeća val migracija zahvatio je njemački prostor, skandinavske zemlje i Apeninski poluotok kao europsku razvojnu (polu)periferiju. Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća globalni fenomen iseljavanja proširio se na Austro-Ugarsku, Poljsku, jugoistočnu Europu i druge dijelove europske periferije. Najviše iseljenika iz hrvatskih krajeva na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, ne računajući Dalmaciju, bilo je s područja Modruško-riječke i Ličko-krbavske županije. „Iseljavanje naroda iz naše županije u Ameriku uzimlje maha sve više, a nesretnom diobom množi se broj bezkućnika, jer kad se zadruga razdieli, ostane bez stoke, te nema čim ono zemlje obradivati, i kuda će onda, nego bezdušnim agentima u šake, pa u Ameriku“, pisale su novine u Ogulinu 1897. godine. Većina tih iseljenika otišla je prema Sjevernoj i Južnoj Americi, poglavito prema SAD-u. Od 1960-ih godina velik je broj Hrvata napustio tadašnju socijalističku Jugoslaviju i pošao u zapadnu Europu, uglavnom u Zapadnu Njemačku, na tzv. privremeni rad u inozemstvu. Osim ekonomske emigracije, u svijetu, većinom u obje Amerike i u Australiji, postojalo je i brojno hrvatsko političko iseljništvo,

pogotovo u razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata pa do osamostaljenja Hrvatske 1990-ih godina. Računa se da je u prvoj migraciji u 16. stoljeću hrvatske krajeve napustilo oko 200 000 ljudi, u drugoj između 1880. i 1914. oko pola milijuna, u trećoj između 1945. i 1990. oko 600 000, a u četvrtoj od ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. do danas blizu 400 000 ljudi. Hrvatski iseljenički valovi slijedili su europske iseljeničke obrasce, što im je olakšavalo prilagodbu na nove sredine i umanjivalo posljedice kulturnog šoka koji prati svaki migracijski proces. U novim sredinama hrvatski iseljenici ostavljali su kulturne tragove koji su ih istodobno integrirali u nove domovine, ali ih i predstavljali posebnima u odnosu prema vlastitu podrijetlu. Hrvati su sudjelovali u svim globalnim migracijskim valovima kao dio europskih migracija na nove kontinente, pa su dijelili sudbinu ostalih europskih naroda i njihovih iseljenika diljem svijeta. Hrvati u Bosni i Hercegovini autohtono su stanovništvo od Humačke ploče do naših dana. Dijelovi Bosne i Hercegovine zapadno od Vrbasa dugo su se u osmanskome razdoblju nazivali „Turskom Hrvatskom“ jer su u srednjem vijeku pripadali Hrvatskom kraljevstvu u zajednici s Ugarskom. Istodobno se franjevačka provincija Bosna Srebrena protezala gotovo od Jadrana do Budima jer su franjevci bili jedini katolički dušobrižnici koji su pod turskom vlašću mogli pastoralno djelovati u Bosni i Hercegovini. U austrougarskom razdoblju (1878. – 1918.) osnovana je Vrhbosanska nadbiskupija sa sufraganskim biskupijama u Banji Luci i Mostaru te je u Sarajevu sagrađena katedrala, a u Mostaru velebna gimnazija. Dijelovi Bosne i Hercegovine pripadali su Banovini Hrvatskoj (1939. – 1941.), čitava Bosna i Hercegovina bila je u sastavu Nezavisne Države Hrvatske (1941. – 1945.), dok je u komunističkoj Jugoslaviji (1945. – 1991.) postojala Narodna (poslije Socijalistička) Republika Bosna i Hercegovina. Poslije raspada Jugoslavije i rata u Bosni i Hercegovini 1990-ih godina ustrojena je Federacija Bosne i Hercegovine kao bošnjačko-hrvatski i jedan od dva entiteta u toj zemlji (drugi je Republika Srpska). Danas Hrvati u Bosni i Hercegovini kao konstitutivan narod u asimetričnom odnosu s Bošnjacima participiraju u institucijama i imaju Sveučilište u Mostaru kao jedino bosanskohercegovačko sveučilište s nastavom na hrvatskom jeziku, a Međugorje je važno hodočasničko odredište i jedan od biljega njihove prepoznatljivosti. Računa se da danas u svijetu živi oko 3 217 500 Hrvata, najviše u SAD-u (oko 1 200 000). U Europi je najviše Hrvata u Njemačkoj (oko pola milijuna), a u Južnoj Americi najviše ih je u Argentini (oko 250 000). Hrvate u SAD-u okupljaju Hrvatska bratska zajednica, Croatian American Congress kao dio Hrvatskoga svjetskog kongresa, razne udruge, katoličke misije i dr. Blizu 80 % Hrvata u Njemačkoj ima stalnu dozvolu nastanjenja (prije svega zbog poznavanja jezika i spremnosti na život u skladu s tamošnjim društvenim normama). Novinar Gojko Borić napisao je da se brojni stranci u Njemačkoj, među kojima su i Hrvati iz Republike Hrvatske i susjedne Bosne i Hercegovine, nalaze između čekića njemačke *Leitkultur*e i nakovnja multikulturalizma, a to je teško izdržati, no moguće je oduprijeti se i u suživotu oblikovati vlastiti identitetski sklop. Posebice to može njihov drugi i treći naraštaj uspjeti li im sačuvati vlastiti jezik, kulturu i nacionalne posebnosti uz usvajanje jezika, kulture i europskih specifičnosti zemlje u kojoj žive. Spomenuti treba i hrvatske manjinske i etničke zajednice u 12 europskih država: Republika Austrija, Republika Bugarska, Crna Gora, Češka Republika, Talijanska Republika, Republika Kosovo, Mađarska, Rumunjska, Republika Sjeverna Makedonija, Slovačka Republika, Republika Slovenija i Republika Srbija (Vojvodina).

POLOŽAJ HRVATA IZVAN HRVATSKE

Republika Hrvatska evidentira Hrvate u 38 država, Hrvati u BiH (544 000) konstitutivan su narod, autohtone hrvatske manjine žive u 12 europskih država (oko 350 000), a hrvatsko iseljništvo/dijasporu čine Hrvati iseljeni u prekoceanske i europske zemlje i njihovi potomci. Dijaspore je izrazito heterogena (3,2 milijuna Hrvata u SAD-u, Kanadi, Australiji, Novom Zelandu, u Južnoj Africi njih 1,8 milijuna, u Južnoj Americi 0,55 milijuna, u Europi u 13 država njih 0,84 milijuna. Hrvati izvan domovine rezultat su kontinuiranog stoljetnog iseljavanja zbog političkih i socioekonomskih razloga). Skrb za Hrvate izvan Republike Hrvatske sastavni je dio njezine unutarnje i vanjske politike. Strategija Republike Hrvatske je ostvarivanje je hrvatskoga kulturnog zajedništva (povezivanje svih Hrvata, onih u Republici Hrvatskoj i onih izvan nje u smislu najšireg poimanja kulture, putem jezika i običaja, obrazovanja, znanosti, sporta, informiranja i drugih područja presudnih za očuvanje nacionalnog identiteta). Hrvatska nastoji zaštititi prava hrvatskih nacionalnih manjina u europskim zemljama i postići da ostvare prava kakva uživaju nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Bosna i Hercegovina dugo je bila demografski bazen za Hrvatsku, ali sada se to velikom brzinom smanjuje. Prisutnost hrvatskoga naroda i njegova teritorijalna rasprostranjenost u BiH od velike su važnosti za očuvanje sigurnosti Republike Hrvatske. Stanje u BiH strateški je interes Hrvatske. Broj Hrvata u Bosni i Hercegovini, koji su konstitutivan narod, nakon rata 1990-ih najviše se smanjio te ih je sada oko 550 000. Srba je oko 1,08 milijuna, a Bošnjaka oko 1,7 milijuna. Nakon Daytonskog sporazuma 1995. došlo je do narušavanja ostvarivanja zajamčenih prava, ravnopravnosti hrvatskoga naroda i nemogućnosti da izaberu svoje legitimne predstavnike u državnim tijelima. Izborni zakon omogućuje preglasavanje Hrvata u institucijama vlasti na svim razinama. U BiH promovira se kvazinacionalni velikobošnjački identitet, a najveći su gubitnici Hrvati, koji su zakinuti i financijski, a blokira se i RTV servis na hrvatskome jeziku. SAD je najviše pridonio da nedavno Christian Schmidt, visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH; donese korekciju izbornog zakona i osigura da Hrvati u BiH sami biraju svoje predstavnike u Federalnom domu naroda. Pozitivno je da je BiH dobila status kandidatkinje za Europsku uniju. U Srbiji prema najnovijem popisu živi 39 000 Hrvata što je znatno manje nego prema prethodnom popisu. Srbija nema izravne zastupljenosti Hrvata u zastupničkim tijelima (nema reciprociteta s RH). Iako se više od 2/3 Bunjevaca osjećaju Hrvatima (kao i Tomislav Žigmanov, ministar za ljudska i manjinska prava u vladi Republike Srbije) Srbija ih tretira kao posebnu nacionalnu manjinu sa svojim službenim „bunjevačkim jezikom“ (koji je zapravo novoštokavski ikavski dijalekt) i s većim pravima. Često je u udžbenicima u Srbiji negiranje hrvatskoga jezika. U Crnoj Gori živi oko 6000 Hrvata (pretpostavlja se da ih je oko 10 000, ali se ne izjašnjavaju Hrvatima). Hrvati su zaslužni za oko 60 % umjetničkog blaga Crne Gore i posjedovali su u 18. st. oko 300 brodova. Negiranjem ili izbjegavanjem činjenice da je Bokeljska mornarica dominantno baština bokeljskih Hrvata zadire se u srž manjinskih prava Hrvata. S tim u svezi Crna Gora je odbila zajedničku nominaciju za upis na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine Svečanosti sv. Tripuna i Kola sv. Tripuna (Bokeljsku mornaricu).

U SAD-u djeluje najveća iseljenička organizacija Hrvata, Hrvatska bratska zajednica, a i vrlo je aktivno i Udruženje hrvatsko-američkih stručnjaka. Važna je suradnja tih organizacija s institucijama u domovini poglavito u znanosti. Hrvatsko je iseljeništvo veliko nacionalno bogatstvo i moglo bi imati značajniju ulogu, ali o tome u nas postoji slaba i nedovoljna svijest. Iseljeništvo je imalo važnu ulogu za priznanje Hrvatske. Zbog demografskih problema (depopulacije) za RH su važni povratnici. Važno je stimulirati povratak iseljenika i njihovih potomaka, osim iz BiH gdje je to štetno. Povratnici imaju važnu ulogu jer prenose stečeno znanje i vještine, a često su i potencijalni investitori. Kada je riječ o potomcima iseljenika, problem je često nedovoljna motivacija za učenje hrvatskoga jezika. Najveći su izgledi za povratak iseljenika iz Južne Amerike gdje je stanje nestabilno. Potrebno je osvješćivati Hrvate u RH da zajedno s Hrvatima u BiH čine jedan nedjeljiv narod. Važno je zajedništvo domovinske i iseljene Hrvatske.

Mijo Marić
Hrvatska matica iseljenika

RAZVOJ I AFIRMACIJA KULTURNOG I ETNIČKOG IDENTITETA MEĐU HRVATIMA IZVAN DOMOVINE HRVATSKE, OČUVANJE NACIONALNOG IDENTITETA, MATERINSKOG JEZIKA I OBIČAJA, KAO I POŠTIVANJE RAZNOLIKOSTI DRUGIH NARODA GDJE HRVATI ŽIVE

Pojam je identiteta, počevši od onog osobnog, iznimno kompleksno pitanje koje iziskuje posebnu pozornost, a ne izbjegavanje i zaobilaženje. Određenje kulturnog identiteta kompleksno je, često nejasno, fluidno, obuhvaćajući ono što promišljamo, osjećamo, činimo kako kulturološki „izgledamo“. E sad, kako se baviti tim kulturnim identitetom Hrvata? Prvo, kad pogledamo identitet Hrvata u okviru Hrvatske na tom malom teritoriju, svima će nam biti jasno da je to složeno pitanje. Dalmatinci, Zagorci, Slavonci... tu već uočavamo razlike. Tu su još i Hrvati izvan Republike Hrvatske, koji se dijele na tri skupine: Hrvate u BiH, Hrvate kao manjinsku zajednicu u 12 europskih država i Hrvate diljem svijeta. I to je jedan široki spektar (identiteta). Hrvatska matica iseljenika ima veliko iskustvo u pomoći Hrvatima izvan Hrvatske. Da održe svoj identitet. Ipak, to samo po sebi nije dovoljno. Ne trebamo bježati ni od povremenih nesuglasica u odnosu s iseljeništvom. To se odnosi i na pitanje identiteta jer kada je riječ o našem identitetu, primarno ovdje, ali i u našem iseljeništvu, znam da imamo što popravljati. Treba istaknuti brojnost programa Hrvatske matice iseljenika i Matičinu suradnju s mnogim udrugama i organizacijama Hrvata izvan Republike Hrvatske. Posebno treba izdvojiti suradnju s Hrvatskom bratskom zajednicom u organizaciji Tamburaškog festivala mladeži HBZ-a, koji je okupio u Zagrebu 1500 iseljenika. Osvrnuti se treba i na tezu o hrvatskim iseljenicima kao o potencijalnom „blagu“ Hrvatske jer blaga vrlo često nemaju funkcionalnu vrijednost. Pri tome nije do iseljeništa, do nas je. Idemo tom blagu povećati funkcionalnost i staviti ga u odnos prikladan nama i njima u zajedničkom djelovanju. Svakako treba upozoriti i na sve slabiju ulogu jezika u oblikovanju i očuvanju identiteta Hrvata izvan Republike Hrvatske. Sve je više Hrvata izvan Republike Hrvatske koji sebe i dalje određuju kao Hrvate, a pri tome više ne vladaju jezikom svojih predaka. To zahtijeva preispitivanje načina na koji doživljavamo identitet. U tom je kontekstu sve izraženija pojava složenih identiteta kao u slučaju dijela Hrvata na Novom Zelandu. Na Novom Zelandu sreo sam mješavinu Hrvata i domicilnog naroda Maora, zovu se Tarare. Dakle imaju naziv za svoj identitet. Kad ih pitate tko ste vi, kažu mi smo malo Maori, malo Hrvati. To je jedna krasna stvar. Jednom vrlo širokom spektru identiteta trebamo dati funkcionalan oblik. Kao izvorište potencijalnih povratnika posebno treba istaknuti područje Južne Amerike gdje je politička i opće društvena situacija prilično konfuzna. Nema seljenja bez frustracija. Seljenje bez frustracija ne postoji. Uvijek se seli iz frustracije da bi se zadovoljila nekakva potreba koju imamo u glavama, ili u realitetu. Hrvatska zajednica u Čileu primjer je u svakom pogledu uspješne hrvatske iseljeničke skupine. Svoja očekivanja od iseljenika trebamo staviti u realne okvire. Znači, ne vjerujem vam ja u vile i vilenjake i ne vjerujem da je moguće sad napraviti velike pomake i vratiti te ljude, ali vjerujem da je jedan značajan broj spreman doći. Ali ono što nam ostaje, ostaje nam ta funkcionalna veza. Tehnologija i to što imamo hrvatsku državu su dvije ogromne komparativne prednosti temeljem kojih možemo stvarati funkcionalne veze između domicilne države i našeg iseljeništa. I uz vašu pomoć djelujemo vjerodostojnije, uvjerljivije, imamo bolji kredibilitet, i

lakše će nam naše iseljništvo oprostiti naše grijehе, koje mi ne negiramo, imali smo ih i imamo ih i dan danas. Ali ponavljam, nismo znali bolje, idemo danas probati bolje umjesto da preispitujemo i tražimo krivca. Važnost Hrvata iz Bosne i Hercegovine za njezin identitet što ih, za tu zemlju, čini osobito važnima. Hrvati su s druge strane najmanja zajednica u Bosni i Hercegovini i posljedično najugroženija. U takvim okolnostima pomoć Republike Hrvatske tamošnjim Hrvatima posebno je važna. U tom smislu treba iskazati posebnu zahvalnost Vladi Republike Hrvatske i njezinu predsjedniku na pomoći pri izmjeni izbornog zakonika Bosne i Hercegovine koja je išla u prilog tamošnjim Hrvatima. Hrvati Bosne i Hercegovine iznimno su važni za demografsko stanje Republike Hrvatske, pa je održavanje njihove „vitalnosti“ bitno. U tom smislu Hrvatska matica iseljenika organizira za Hrvate Bosne i Hercegovine i s njima niz programa i događanja među kojima se posebno ističe program „Kulturno-vjerska baština Hrvata BiH“. No, treba upozoriti i na drugu stranu brige za hrvatsko iseljništvo i manjine. Sad sam govorio o nama kao narodu i kao manjinskoj zajednici diljem svijeta. Da bismo imali pravo tražiti od drugih, imamo obvezu i davati. To bi značilo da smo i sami dužni poštovati manjinske zajednice, i samo iz tog proizlazi prirodno pravo to i tražiti. I samo upoznavajući druge narode mi možemo osvijestiti i voljeti svoj hrvatski identitet. I svima vama koji se bavite hrvatskim iseljništvom preporučam izučavati hrvatsko iseljništvo na ovaj način... I znam sigurno da ćete svi vi od danas više voljeti svoje hrvatstvo i svoj hrvatski identitet. Mi volimo i blisko nam je u psihološkom pogledu ono što znamo, što osjećamo, što je uz nas i što nam pripada.

prof. dr. sc. Dario Matika
Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

RADIKALNI OBLICI UGROŽAVANJA NACIONALNE I JAVNE SIGURNOSTI

Ursula von der Leyen, predsjednica Europske komisije, u govoru o stanju Europske unije (rujan 2020. godine) u kontekstu potrebe proširenja popisa na području kriminaliteta u EU-u za govor mržnje i zločine iz mržnje navodi: „Radikalne i ekstremističke ideje mogu se izražavati na internetu i izvan njega putem govora i propagande, ali mogu dovesti i do nasilnih ekstremističkih ili terorističkih napada.“¹ To može za društvo imati destabilizirajuće, pa i smrtonosne posljedice. Dalje navodi: „Govor mržnje i zločini iz mržnje mogu dovesti i do radikalizacije i uspostave nasilnih ekstremističkih skupina koje djeluju prekogranično i ideološki su ujedinjene“ odnosno „Sve veći broj nasilnih ekstremista i ekstremističkih skupina u cijeloj Europi jedan je od čimbenika koji su pridonijeli polarizaciji i radikalizaciji u društvu“. Kada se govori o nasilnoj radikalizaciji još u priopćenju Europske komisije od 2005. godine upućene Parlamentu i Vijeću o novačenju terorista i rješavanju čimbenika koji pridonose nasilnoj radikalizaciji navodi se da je riječ o „... fenomenu ljudi koji prihvaćaju mišljenje, stavove i ideje koje bi mogle dovesti do terorističkih djela“. Teroristički napadi u Madridu (ožujak 2004.) i Londonu (srpanj 2005.) pokazali su da je temeljni prioritet kako nacionalne tako i javne sigurnosti rješavanje nasilne radikalizacije putem sveobuhvatnog pristupa borbi protiv terorizma. Europski parlament pod naslovom *Što je radikalizacija i kako se može spriječiti?*² navodi da je radikalizacija sve veća prekogranična prijetnja odnosno da radikalizacija nije nova pojava, ali postala je sve veći izazov jer nove tehnologije i rastuća polarizacija društva čine je ozbiljnom prijetnjom diljem Europske unije. Nedavni teroristički napadi u Europi, ali i nedavni teroristički napad u Turskoj (Istanbul, 2022.) kao i prijetnje koje šire paniku (npr. „Stigla dojava o bombama u tri zagrebačke osnovne škole i bolnici“ ili „Planirao je terorističke napade u Hrvatskoj! Imao je fotke i adrese državnih dužnosnika i obitelji“) koje susrećemo u medijima (*Jutarnji list*, studeni 2022. i *24 sata*) upućuju na stalnu prijetnju koja može dovesti do terorističkih posljedica. Je li ideologija sastavni dio radikalizacije odnosno potiče li ideologija ili vjerski fundamentalizam radikalizaciju, jedno je od problemskih pitanja unutarnje sigurnosti. Jesu li tome podložni pojedinci nezadovoljni svojim životom, društvom ili politikama nacionalne vlade odnosno Europske komisije, jednako je tako važno problemsko pitanje za širu analizu. Polazeći od prethodno navedenih *problemskih pitanja*, u izlaganju se polazi od objavljene definicije Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA): „Ekstremizam označava aktivnosti i poglede pojedinaca koji su protivni demokratskom poretku i provode ili se zalažu za nasilje, mržnju, zastrašivanje, diskriminaciju i rušenje demokratskog ustavnog poretka Republike Hrvatske“, a „suzbijanje ekstremizma označava *zaštitu građana* od nasilja i prijetnji nasiljem, zastrašivanja, poticanja na rušenje demokratskog ustavnog poretka i ugrožavanje ustavnih prava i sloboda“.³ Sve prije navedeno traži odgovor na tematsko pitanje – *jesu li u*

¹ „Govor mržnje i radikalizacija na internetu“, izvješće o istraživanju inicijative OCCI, Johannes Baldauf, Julia Ebner i Jakob Guhl (ur.), 2019.

² <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/security/20210121STO96105/sto-je-radikalizacija-i-kako-se-moze-sprijeciti>

³ <https://www.soa.hr/hr/podrucja-rada/ekstremizam/>

Europskoj uniji ponovno moguće krizne situacije s manifestacijama ekstremizma koji završava terorističkim činom? Primjeri iz 2013. godine u Hrvatskoj kao i primjer iz 2016. godine s Briselskog aerodroma gdje je upotrijebljen eksploziv tipa TATP (eksploziv izrađen kemikalijama dostupnim na otvorenom tržištu), kao i primjeri iz Francuske, Albanije i Velike Britanije (2018.) govore da se eksplozivne naprave kao sredstvo izvršenja ekstremizma s terorističkim činom izrađuju najčešće odnose na improvizirane eksplozivne naprave (Improvised Explosive Devices, IED) kućne izrade (Home Made Explosives, HME). Improvizirane eksplozivne naprave grube su izrade i nestandardnog oblika, visoko sofisticirane IED naprave konstruirane od vojnih arsenala, očišćenog konvencionalnog UbS (ubojita sredstva) ili od lakše nabavljenih elektroničkih komponenti, a stupanj sofisticiranosti ovisi o domišljatosti konstruktora te dostupnog alata i materijala. Stoga je Europska komisija, polazeći od razornih napada koji uključuju napade u Oslu (2011.), Parizu (2015.), Bruxellesu (2016.), Manchesteru (2017) i Lyonu (2019.), donijela Uredbu (EU) 2019/1148 o stavljanju na tržište i uporabi prekursora⁴ eksploziva odnosno kemikalija koje bi se mogle zloupotrijebiti za proizvodnju eksploziva kućne izrade. U slučaju da se pojavi „sumnjiva transakcija“ odnosno značajan nestanak ili krađa tvari ili smjesa koje sadržavaju prekursore eksploziva, Nacionalna točka za takvu prijavu u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo unutarnjih poslova. Obveza je gospodarskih subjekata i internetskih tržišta prijaviti sumnjive transakcije posebno u sljedećim slučajevima: kada postoje nejasnoće u svezi s planiranom uporabom reguliranih prekursora eksploziva ili uporaba nije poznata pa se ne može uvjerljivo objasniti, kada se kupuje prekursore eksploziva u količinama, kombinaciji ili koncentraciji neobičnoj za opravdanu uporabu, kada kupac nije voljan pružiti dokaze svog identiteta, boravišta, statusa profesionalnog korisnika ili gospodarskog subjekta te kada ustraje u korištenju neuobičajene metode plaćanja što uključuje i veliku količinu gotovog novca. Najčešće korišteni eksplozivi kućne izrade jesu: ANFO – Ammonium Nitrate & Fuel Oil (amonijev nitrat i loživo ulje), ANAL – Ammonium Nitrate & Aluminium (amonijev nitrat i aluminij), ANNIE – Ammonium Nitrate & Nitro-benzene (amonijev nitrat i nitro-benzen), ANS – Ammonium Nitrate & Sugar (amonijev nitrat i šećer), Urea Nitrate – Nitration of Urea (UBE) (urein nitrat, nitriranje uree) Chloritize – kalijev klorat, aluminij sumpor, Organski peroksidi, TATP – Triacetone Triperoxide (tri-aceton, tri-peroksid) i HMTD – Hexa-methylene-tri-peroxide-diamine (hekasmetilentriperoksi diamin). Dostupnost ubojitih sredstava nakon ratnih operacija i nedopušteno posjedovanje streljiva, mina i drugih minsko eksplozivnih sredstava doprinosi povećanju rizika od uporabe improviziranih eksplozivnih naprava. Rat u Ukrajini značajno multiplicira takav rizik na što upućuje i publikacija *Explosive Ordnance Guide for Ukraine* (GICHD).⁵ Internet je postao jedan od glavnih kanala⁶ za širenje ekstremističkih stajališta i novačenje članova. Naime, društvene mreže omogućile su promidžbu ekstremističkih ideja jer se na takav način mogu slati poruke ciljanim skupinama, pratiti različite operacije i napadi, šifrirati poruke i koordinirati napade. Internet se koristi za pronalaženje sljedbenika ekstremističkih ideja u školama, na visokim učilištima, u vjerskim objektima i na drugim okupljalištima. Osobe koje se nalaze u zatvorima sklone su putem

⁴ Prekursori eksploziva tvari su dostupne u određenim proizvodima u slobodnoj prodaji koji se koriste za razne legalne namjene, a u određenim količinama i/ili koncentraciji mogu poslužiti za izradu eksploziva.

⁵ <https://www.gichd.org/en/resources/publications/detail/publication/explosive-ordnance-guide-for-ukraine-second-edition/>

⁶ <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/security/20210121STO96105/sto-je-radikalizacija-i-kako-se-moze-sprijeciti>

društvenih mreža radikalizirati svoje stavove, sklonije su prihvatiti radikalna uvjerenja i priključiti se takvim skupinama. Glavna je odgovornost za borbu protiv radikalizacije i ekstremnih ideja koje narušavanju nacionalnu i javnu sigurnost na državama članicama Europske unije. No, razvijeni su instrumenti i alati koji preventivno pomažu, kao što je Mreža za osvješćivanje o radikalizaciji⁷ i Jedinica EU-a za prijavljivanje neprihvatljivog internetskog sadržaja (EU IRU).⁸ Europska unije donijela je i Strategiju EU-a za sigurnu uniju za razdoblje 2020. – 2025. i novu Agendu za borbu protiv terorizma koje je cilj spriječiti radikalizaciju pružanjem prilike za ugrožene mlade ljude i podupiranjem rehabilitacije radikaliziranih zatvorenika. Radikalni oblici ugrožavanja nacionalne i javne sigurnosti povezani s uporabom improviziranih eksplozivnih naprava predstavljaju najgori oblik ekstremizma jer potiču zastrašivanje, nasilje i mržnju te ugrožavaju sigurnost građana i njihova ustavna prava. Zato je posebno važno prepoznati i odrediti važnost svake takve situacije – od uništavanja bankomata pa sve do pada letjelice u gradu Zagrebu. Tome treba dodati i porast anonimnih dojava o postavljanju eksplozivnih naprava u različite objekte i infrastrukturu. Sve prije navedeno zahtijeva specifična znanja i odgovor na sljedeća pitanja: kako postupiti u slučaju pronalaska ili dojava o eksplozivnoj napravi odnosno eksploziji, možemo li objasniti njezin sastav, dijelove, djelovanje i opasnost za okolinu, zdravlje i živote ljudi, treba li provesti evakuaciju ili je dovoljan samo protueksplozijski pregled, kako osigurati mjesto pronalaska sumnjivog predmeta odnosno eksplozivne naprave ili sredstva, je li riječ o napadu i kakvom te kako surađivati odnosno komunicirati s našim saveznicima. Nužno je permanentno putem sustava civilne zaštite jačati preventivne mehanizme kao što je primjer 7. Sajma sigurnosti i prevencije 2022. godine⁹ na kojem su se građani mogli na jednome mjestu informirati ili dobiti savjet o konkretnim mjerama zaštite za pojedine događaje koji mogu ugroziti njihovu sigurnost te se na taj način mogu prilagoditi situaciji kako bi znali što učiniti odnosno kako bi pridonijeli većoj sigurnosti u svojoj sredini, a time i unutarnjoj sigurnosti Republike Hrvatske.

⁷ https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran_en

⁸ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc/eu-internet-referral-unit-eu-iru>

⁹ <https://civilna-zastita.gov.hr/vijesti/7-sajam-sigurnosti-i-prevencije-2022-u-cakovcu/6195>

UTJECAJ RUSKE AGRESIJE NA EUROPSKU I REGIONALNU SIGURNOST

Ovo je priopćenje realizirano kao svojevrsan osvrt na dotadašnji razvoj posljedica ruske agresije na Ukrajinu te razmatranje nove paradigme međunarodnih odnosa i refleksije ruske agresije na područje cjelovite europske sigurnosti. U početku izlaganja bilo je nužno pojasniti rusku političku scenu prilikom Putinova dolaska na mjesto šefa države. Naime, poimanje demokratskih standarda u Ruskoj Federaciji znatno se razlikuje od demokratskih standarda većine zapadnih zemalja Europe, na što u velikoj mjeri utječu odnosi političke moći pojedinih čimbenika ruske društvene scene. Prije svega, potrebno je naglasiti kako Putin i nije izabran u svom prvom predsjedničkom mandatu nego ga je imenovao njegov prethodnik Boris Jeljcin, koji se s te dužnosti povukao pod pritiskom najsnažnije tadašnje političke grupacije, pripadnika oružanih i sigurnosnih formacija državnog aparata (u ruskom političkom žargonu poznati pod nazivom «силовики»). Uostalom, to je politička struktura iz koje je i Putin potekao i koja je u tadašnjoj Rusiji imala velik utjecaj i realnu političku moć nužnu za neophodne radikalne promjene u cijelom društvu. Osim toga, posjedovala je i manje ili više izraženu potporu i poštovanje javnog mnijenja. Druga politička struktura bili su interesno povezani predstavnici državne administracije koja je ostala iz vremena predsjednika Jeljcina i koja je svoju egzistenciju usko vezala uz obitelj bivšeg predsjednika, zbog čega su u široj javnosti pogrdno prozvani «семья» (obitelj). Nakon odlaska Borisa Jeljcina s vlasti njihov politički utjecaj naglo slabi jer su u javnosti bili vrlo omraženi i nisu mogli dobiti nikakvu političku potporu. Jeljcinovom smrću ta struktura potpuno nestaje s ruske političke scene. Jedan od slabijih nositelja političkog života u Rusiji s početka ovog stoljeća bile su i političke stranke, koje su za razliku od demokratskih sustava zapadnih zemalja u Rusiji doživljavane isključivo kao nužna „dekoracija“ političkog života, bez stvarne političke moći i utjecaja u javnosti. Tako su u javnosti percipirane sve stranke, uključujući i vodeću, Putinovu stranku Jedinostvena Rusija (doduše, ta je stranka nastala godinu dana nakon njegova dolaska na mjesto predsjednika Rusije stapanjem nekoliko desno i centristički orijentiranih stranaka, ali je uvijek ostala u sjeni svog prvog predsjednika, ujedno i predsjednika Rusije). Politička slika Rusije u doba Putinova dolaska na čelo države može se zaokružiti još jednom zanimljivom strukturom koju su činili predstavnici krupnog kapitala i vodeći gospodarstvenici (u javnosti poznatiji kao «олигархи»). S obzirom na to da je to bila vrlo nepopularna društvena struktura (u javnosti su bili omraženi gotovo jednako kao i Jeljcinova «семья») njihov utjecaj bio je usmjeren uglavnom na gospodarski i financijski prostor ruskoga društva. U kasnijim etapama razvoja ruskoga društva, nakon što je jeljcinovska struktura nestala iz politike, postupno dolazi do interesnog povezivanja «силовика» i «олигарха», koji danas čine nosivu političku strukturu, a političke su stranke još više marginalizirane. Upravo takva raspodjela političke moći omogućila je Putinov uspon na mjesto gospodara Rusije s praktično diktatorskim ovlastima, što je sve praćeno odgovarajućim zakonima i propisima. U nastavku izlaganja obrazloženi su globalni ruski strateški interesi (bilo da su i službeno deklarirani ili se mogu definirati u skladu s ponašanjem Rusije u međunarodnoj zajednici), pri čemu su svakako najvažniji konsolidacija i definiranje interesnih sfera na europskom prostoru te ustrojavanje kvalitativno novih odnosa s NATO-om i SAD-om na temelju

ravnopravnog partnerstva. Kako je Putin konsolidirao svoju apsolutnu vlast, tako su se i stavovi prema SAD-u i NATO-u sve više hladili i reterirali su postupno u prepoznatljive sadržaje iz razdoblja blokovske bipolarizacije i hladnog rata. Nastavak tih odnosa razvijen je u poimanju NATO-a kao „novog – starog“ neprijatelja pod vodstvom SAD-a i u kontekstu strateških interesa SAD, koji se u cijelosti protive ruskim strateškim interesima. Konkretno argumente za svoje stavove prema SAD-u i NATO-u te za nastavak svoje vanjske politike rusko čelništvo pronašlo je u izbijanju tzv. „obojenih revolucija“ u Gruziji, Ukrajini i Kirgistanu. To je rusko vodstvo doživjelo kao neposredno miješanje u interesno područje Rusije, zbog čega je došlo do otvorenog rusko-gruzijskog sukoba u kolovozu 2008. godine (poznatom i kao Kolovoški rat), te hibridnog sukoba s Ukrajinom od 2014. godine nadalje. Ključno pitanje izlaganja bilo je: „Zašto otvoreni rat s Ukrajinom?“ Naime, tijekom hibridnog rata okupirana su gotovo sva rusofonska područja Donbasa, u osvojenim rusofonskim područjima vladao je apsolutni utjecaj ruske administracije, a pregovori u Minsku davali su iznimno dobru poziciju ruskoj manjini. U pregovorima Minsk-2 više se ne spominje pitanje Krima ni s ukrajinske strane, a za rusofonsko stanovništvo odmetnutih pokrajina Donbasa traži se velika autonomija. U svemu tome očigledna je slaba i neodlučna reakcija međunarodne zajednice prema Rusiji, te pritisak brojnih zemalja prema Ukrajini da pristane na *status quo*. Iz svega navedenog razvidno je da bi Rusija dobila znatno više mirnim putem da su se nastavili pregovori praćeni pritiskom međunarodne zajednice na Ukrajinu, ali unatoč tome rusko čelništvo odlučilo se za ratnu opciju.

SCHENGENSKI PROSTOR I IZAZOVI ZA JAVNU SIGURNOST

Schengenski prostor (u daljnjem tekstu schengen) jedno je od glavnih postignuća europskog projekta koji je pokrenulo pet država članica Europske unije – Francuska, Njemačka, Belgija, Nizozemska i Luksemburg potpisivanjem Sporazuma 14. lipnja 1985. u Schengenu, gdje je potom 1990. potpisana i Schengenska konvencija. Schengenski sporazum omogućio je prelasku granica država unutar schengena bez graničnih kontrola za više od 400 milijuna građana, bilo da bi živjeli, radili ili samo putovali u drugu državu članicu. Sloboda kretanja posebno utječe na prekogranični rad jer gotovo dva milijuna osoba putuje u drugu državu na posao. Brojne studije (Davis i Gift, 2014. prvi su proveli detaljno znanstveno istraživanje učinka Schengenskog sporazuma na trgovinsku razmjenu) pokazale su da ukidanje graničnih kontrola povoljno utječe na gospodarstvo, trgovinu i (Hrvatskoj posebno važan) turizam. Međutim, da bi se omogućila sloboda kretanja ljudi i roba unutar schengena, nužno je jačati nadzor na njegovim vanjskim granicama. Za ukidanje granične kontrole na unutarnjim granicama bilo je potrebno uspostaviti jedinstvenu schengensku viznu politiku i definirati odgovornosti za pitanja azila, pravila i procedure suradnje u kaznenim i pravosudnim stvarima između država članica schengena te kreirati schengenski informacijski sustav (SIS). Kako bi pristupila schengenu, Hrvatska je morala ispuniti niz zahtjevnih uvjeta vezanih za izgradnju, opremanje i informatizaciju granične policije te obučenosť policijskih službenika. Evaluacija je provedena u osam područja u kojima su brojni evaluacijski timovi ocjenjivali hrvatske institucije i provjeravali primjenjuje li se pravna stečevina na ispravan način. Nakon četiri godine najopsežnijeg i najrigoroznijeg procesa evaluacije, ispunjenja 281 tehničke preporuke, uloženi više od 220 milijuna eura iz EU fondova te dvije godine političkih odluka, Hrvatska je 1. siječnja 2023. postala punopravna članica schengena. Stvorili smo dovoljno povjerenja da bi države koje nemaju vanjsku granicu bile spremne ovisiti o kapacitetima nadzora na našim granicama jer sada Hrvatska ne kontrolira samo svoju granicu nego i granice svih država EU-a. Schengenski sporazum predviđa iznimku koja dopušta privremeno uvođenje kontrola na unutarnjim granicama. Te odredbe aktivirane su za vrijeme dviju kriza koje su u razmaku od 5 godina uzdrmale temelje Schengenskog sporazuma. Prva je bila migrantska kriza 2015. i 2016. s golemim priljevom migranata na putu u zemlje EU-a, kada privremeno uvođenje kontrola na unutarnjim granicama u konačnici nije dalo rezultata, a više od milijun osoba ušlo je u EU. Druga je bila pandemija bolesti COVID 19 na početku 2020. kada je dio država članica uveo kontrole na unutarnjim granicama EU-a kako bi zaštitile zdravlje svojih građana. Potom je uslijedila i treća kriza, rat u Ukrajini kojem se ne nazire kraj. EU je u primjeru reagiranja na dolazak osoba iz Ukrajine pokazao da je u stanju uspostaviti djelotvornu koordinaciju. Uspostavljena je Platforma za solidarnost kao okosnica prihvata osoba iz Ukrajine, koja bi trebala poslužiti kao ogledni primjer za zajedničko, solidarno reagiranje država članica u svim situacijama masovnih migracijskih pritisaka na vanjske granice EU-a. Jasno je da migracije ne možemo spriječiti, no potrebno je istaknuti da nezakonite migracije iznose manje od 1 % ukupnog broja migracijskih kretanja. Hrvatska je tijekom 2022. evidentirala više od 50 000

postupanja vezano za nezakoniti prelazak, a zakonito je, preko graničnih prijelaza, prešlo gotovo 140 milijuna osoba. Na migracijska kretanja utječe niz čimbenika, a sama činjenica da se Hrvatska nalazi na najprometnijem tranzitnom pravcu roba i putnika, odnosno zapadnobalkanskoj ruti, čini Hrvatsku poželjnim mjestom ulaska u EU. Kretanje migranata prema EU-u preklapa se i s rutama krijumčarenja, a ulazak u schengen olakšao je, osim legalnim putnicima i robi, i prelaske kriminalcima i kriminalnim skupinama te ilegalnoj robi. Kako bi postigla ravnotežu između slobodnog protoka robe, usluga i ljudi uz istovremenu kontrolu ilegalnih tokova, Hrvatska poduzima niz aktivnosti, među ostalim razvija i prekograničnu policijsku suradnju. S većinom država članica imamo sklopljene sporazume o policijskoj/prekograničnoj policijskoj suradnji, a u kontekstu ukidanja unutarnjih granica najvažniji su oni sa Slovenijom i Mađarskom. Suradnja između agencija EU-a i država članica na zavidnoj je razini, što uvelike pridonosi normalnom funkcioniranju schengena, odnosno sigurnosti i slobodi kretanja. Zaštita vanjske granice, kao dijela cjelovitog sustava sigurnosti EU-a, mora se provoditi jačanjem postupanja na samim vanjskim granicama, a s druge strane i ukupnom migracijskom politikom koja će dovesti do snažnije i pravednije migracijske politike i politike azila, koje sastavni dio mora biti i solidarno djelovanje u velikim migracijskim krizama. Najvažnije od svega, a naročito hrvatskim građanima, svakako su prognoze za gospodarski rast. Ulaskom u schengen, kao i uvođenjem eura, Hrvatska postaje pogodnije tržište za promet robe, gospodarstvo, turizam te strane investicije. Schengenski sporazum igra ključnu ulogu u Europskoj uniji i njezinim državama članicama, promičući jedinstvo, suradnju i sigurnost, što Hrvatsku stavlja u jači i sigurniji položaj članice EU-a. S demografskog aspekta, granica prema Sloveniji i Mađarskoj ni do sada nije priječila ekonomske migracije hrvatskih državljana jer nam je tržište rada EU-a bilo otvoreno i prije. Što se tiče sigurnosnog aspekta, Hrvatska je samim pristupanjem schengenu dokazala da je spremna čuvati vanjske granice EU-a, a kako bi se to nastavilo i dalje, kontinuirano će se ulagati u jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta.

Izvori:

Davis, D. i Gift, T. 2014. The Positive Effects of the Schengen Agreement on European Trade. The World Economy, 37(11): 1541-1557, prema Anita Britvec, Ekonomsko-politički aspekti pristupanja Hrvatske Schengenskom prostoru

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki_pregled_2022_web%20prelim.pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0399&from=NL>

(Zakonik o schengenskim granicama)

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//Me%C4%91unarodni%20bilateralni%20ugovori.pdf> (Međunarodni ugovori i akti o policijskoj suradnji)

HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO NAPREDAK – IZAZOVI OČUVANJA HRVATSKE KULTURE I IDENTITETA IZVAN HRVATSKE KAO INTEGRACIJSKI ČIMBENIK S DOMOVINOM HRVATKOM

Hrvatsko kulturno društvo Napredak (HKD Napredak), temeljna kulturna ustanova bosanskohercegovačkih Hrvata, obilježilo je 2022. godine nizom manifestacija 120 godina od osnutka. Djelovanje Društva tijekom više od jednog stoljeća ostavilo je dubok i neizbrisiv trag u kulturi, obrazovanju i znanosti Bosne i Hercegovine i Hrvatske ali i u drugim zemljama u kojima žive i djeluju Hrvati i simpatizeri hrvatske kulture (Austrija, Njemačka, Kanada, SAD, Crna Gora, Srbija). Misija Društva uključuje promicanje hrvatskog jezika i kulture, poticanje obrazovanja na svim razinama, razvoj znanosti i sporta, suradnju s domaćim i međunarodnim organizacijama i institucijama, suradnju sa svim vjerskim ustanovama i humanitarni rad. Početkom dvadesetog stoljeća, buđenjem nacionalne svijesti u bivšoj Austro-Ugarskoj Monarhiji, osnivaju se različita kulturno-prosvjetna društva pa su tako 1902. godine formirana dva hrvatska društva sličnih ciljeva. U Mostaru je 14. rujna 1902. utemeljeno „Hrvatsko potporno društvo za siromašne đake i naučnike“ kojeg je prvi predsjednik bio fra Radoslav Glavaš, a u Sarajevu je 11. studenoga osnovano „Hrvatsko društvo za namještanje djece na zanate i u trgovinu“ s Ivanom Ragužom kao predsjednikom privremenog odbora utemeljitelja. Mostarsko i sarajevsko društvo ujedinjuju se 1907. godine, a od 1914. djeluju pod nazivom „Hrvatsko prosvjetno i kulturno društvo Napredak“. Prema mišljenju mnogih napretkovaca najslavniji predsjednik HKD-a Napredak (1923. – 1945.), koji je djelovao do kraja Drugoga svjetskog rata, bio je kanonik preč. Anto Alaupović, koji je u Središnjoj upravi Društva u Sarajevu djelovao čak 35 godina. HKD Napredak imao je u pojedinim razdobljima čak 155 podružnica i povjerenstava u 440 mjesta u BiH, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji, kojima se djelovalo kulturno, obrazovno i gospodarski, jer bez jakog je gospodarstva razvoj obrazovanja, znanosti i kulture usporen. HKD Napredak do 1941. godine iznimno je razgranao svoju djelatnost. Iako je osnovna misija Društva bila školovanje đaka i studenata, proširilo je djelovanje i na podupiranje odgojnih i obrazovnih ustanova u BiH i Hrvatskoj ali i u cijeloj Kraljevini Jugoslaviji gdje su živjeli Hrvati, kao i na stvaranje Napretkove zadruge 1923. godine, koja je do zabrane Društva 1949. godine bila jedna od najvećih gospodarskih institucija na prostoru tadašnje države,. Godine 1934. godine imala je čak 13 000 članova od Zemuna do Zagreba i od Splita do Čakovca. HKD Napredak u tom je razdoblju izgradio učeničke i višenamjenske domove u Tuzli, Zenici, Bugojnu, Travniku, Vitezu, Širokom Brijegu, Brčkom, Derventi, Bosanskom Brodu, Busovači i Osijeku (1942.). U Sarajevu je 1913. izgrađena secesijska Napretkova palača, a kasnije Đački dom Kralj Tomislav (1920.), Napretkova zadruga i dom kulture u Novom Sarajevu i u Mostaru dom Kralj Petar Svačić (1927.). Vrhunac Napretkovih građevinskih pothvata bila je izgradnja Napretkova nebodera u Zagrebu 1936. godine, na raskrižju Gajeve i Bogovićeve ulice, koji je projektirao i izgradio znameniti hrvatski arhitekt Stjepan Planić. Zbog Drugoga svjetskog rata Napretkove su aktivnosti smanjene, a 1949. godine velika je imovina Društva oduzeta i Društvo je ugašeno i zabranjeno s lažnim obrazloženjem da nema članova. Bez obzira na zabranu HKD Napredak ostao je živjeti u narodu, a članovi i nečlanovi održavali su Napretkovu ideju i prenosili je na mlađe naraštaje. Važno je istaknuti da je HKD Napredak do zabrane djelovanja obrazovao i

pomagao obrazovati čak više od 16 000 učenika i studenata, bez obzira na njihovo nacionalnu i vjersku pripadnost i društveni status. Među stipendistima bila su i dva nobelovca, Ivo Andrić i Vladimir Prelog, slikari Gabrijel Jurkić, Ivo Šeremet, Ismet Mujezinović, Karlo Mijić, pjesnik Nikola Šop, akademik-lijječnik Ivo Padovan, kao i mnoge druge kasnije poznate osobe. Obnoviteljska skupština HKD-a Napredak održana je 29. rujna 1990. godine u Sarajevu. Njome HKD Napredak započinje novo poglavlje u svojoj iznimnoj prošlosti. Za predsjednika Društva izabran je mons. prof. dr. sc. Franjo Topić, koji je na toj funkciji ostao do sredine 2019. godine, kada se povukao nakon 30 godina rada, a smatra ga se jednim od najvećih predsjednika tog starog Društva. Za novog predsjednika HKD-a Napredak izabran je dr. sc. Nikola Čiča, koji je i sada predsjednik, a dopredsjednici su gđa Venka Zorić, g. Miroslav Landeka, g. Josip Križanović i prof. dr. sc. Dražen Vikić-Topić. Početak rata 1991. godine u Hrvatskoj i 1992. godine u Bosni i Hercegovini nije zaustavio djelovanje HKD Napretka. Naprotiv, Društvo jača i širi svoje djelovanje i utjecaj, otvaraju se nove podružnice, a uz Napretkovo kulturno i obrazovno djelovanje, osnažuje se i Napretkov humanitarni rad, što je mnogim ljudima omogućilo preživljavanje u tim groznim ratnim uvjetima. Samo u Sarajevu HKD Napredak podijelio je 436 tona hrane, a zajedno s Vrhbosanskom bogoslovijom čak 403 000 obroka potrebitima bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost. Danas HKD Napredak ima više od 5000 aktivnih članova s novom članskom iskaznicom u jedinstvenoj evidenciji društva u 67 podružnica i tri povjerenstva, a njihov se broj svakim danom povećava zbog mogućnosti koje HKD Napredak pruža kako za osobni razvoj tako i za razvoj sredine i društveno-kulturnog djelovanja. Od 1990. godine do danas HKD Napredak osigurao je putem Središnje uprave 3100 stipendija, a putem podružnica dodijeljeno je još nešto više od 1000 stipendija. Među novim Napretkovim stipendistima ponovno imamo poznatih i uspješnih profesionalaca – umjetnika, učitelja, profesora, znanstvenika i gospodarstvenika, o kojima se već čuje – Svjetski učitelj godine je naš član g. Dejan Nemčić. HKD Napredak razvio je iznimnu nakladničku djelatnost, pa je od 1908. do 1947. redovito izlazio *Hrvatski narodni kalendar / godišnjak* i Napretkov *Glasnik*. Danas HKD Napredak izdaje četiri časopisa: *Napredak* (Travnik), *Bobovac* (Vareš), *Fojnička škrinja* (Fojnica) i *Hrvatski glasnik* (Tuzla) u elektroničkoj formi. Od obnove Društva 1990. godine tiskano je više od 600 knjiga različitog sadržaja, a veliki broj Napretkovih podružnica ima i knjižnice. Najveća knjižnica nalazi se u Sarajevu, a neprekidno je djelovala od 1928. do 1949. godine. Obnovljena je 2003. godine i ima 40 000 svezaka. HKD Napredak priredio je od obnove 1990. godine više od 1320 koncerata, organizirao je više od tisuću izložbi, a nije zanemario ni svoju glavnu djelatnost – stipendiranje studenata i doktoranada. Središnja uprava podupire i jedanaest tradicionalnih manifestacija u podružnicama, koje su proglašene manifestacijama od interesa za HKD Napredak. U Društvu djeluje 13 folklornih skupina, 7 tamburaških i mandolinskih orkestara, 14 pjevačkih zborova i 32 različite dramske, likovne, glazbene, humanitarne, ekološke, studentske i sportske sekcije. Također, u sklopu Društva djeluju Udruga likovnih umjetnika HKD Napredak, Šahovski klub Napredak Sarajevo u Premijer ligi BiH, Šahovski klub Napredak Zenica u ligi Herceg Bosne, Boćarski klub Napredak-Willa, Nogometni klub SAŠK 1910. Napredak iz Sarajeva te Hrvatsko planinarsko društvo Bjelašnica 1923. u Sarajevu i PD Napredak – Stjepan Planić u Zagrebu. Ukupno pri Napretku djeluje čak 70-ak različitih klubova, ansambala, sekcija i grupa. Od svoje obnove 1990. godine do danas realiziralo je više od 10 000 različitih kulturnih događanja u svojih 67 podružnica. HKD Napredak ima pet Glavnih podružnica – Mostar, Tuzla, Zagreb, Beč i Hamilton (Kanada). Napretkov kulturni centar (NKC) u Zagrebu postao je važno mjesto kulturno-umjetničkih i

društvenih zbivanja za udruge u Zagrebu i Republici Hrvatskoj – „Kulturna špica“, Hrvatsko-indijsko društvo, Lions klub, Rotary club Zagreb Passport Croatia, Hrvatsko-azerbajdžansko društvo, Udruga za beskućnike i druge socijalno ugrožene osobe „Fajter“ s predsjednikom g. Mile Mrvaljom, Udruga „Činimo dobro“ s predsjednikom g. Draženom Zetićem, Društvo prijatelja glagoljice i dr. NKC sudjeluje i na dva europska projekta iz ESF programa. Podružnica u Beču već dvadeset i jednu godinu zaredom organizira Ljetnu akademiju njemačkog jezika. Svake godine Akademiju pohađa u prosjeku 30 studenata i 40 učenika iz BiH, Hrvatske i drugih susjednih zemalja. U BiH HKD Napredak surađuje s temeljnim udrugama BZK-a Preporod (Bošnjaci), SPKD-a Prosvjeta (Srbi) i La Benevolencija (Židovi), a u Hrvatskoj surađuje s Maticom hrvatskom, Hrvatskom maticom iseljenika, Središnjim državnim uredom za Hrvate izvan RH, HAZU-om, Institutom Ruđer Bošković, Sveučilištem u Zagrebu i Puli, Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom, Hrvatskim državnim arhivom i mnogim drugim institucijama. HKD Napredak je i punopravni član Europskoga centra za radnička pitanja (Europäische Zentrum für Arbeitnehmerfragen, - EZA) koji u svojoj organizacijskoj mreži ima 70 udruga i organizacija iz 30 europskih zemalja s 84 000 članova. EZA se bavi kršćansko-socijalnim pitanjima radnih ljudi i obrazovanjem ljudi za nove tehnološke i društvene izazove. HKD Napredak dobio je za svoj rad niz nagrada i priznanja: Nagradu Grada Sarajeva, Plaketu Kantona Sarajevo, Povelju Republike Hrvatske, Plaketu „Kralj Tvrtko Prvi Kotromanić“. Uz ta službena i formalna priznanja postoji i nebrojeni niz individualnih priznanja i zahvalnost „običnih“ ljudi, što potvrđuje da HKD Napredak radi u pravom smjeru i obvezuje nas i dodatno motivira da nastavimo tako. Na kraju treba istaknuti da je HKD Napredak uvijek spajao i okupljao ljude dobre volje i otvorena srca bez obzira na nacionalnu vjersku, političku i drugu pripadnost, noseći ljudima nadu u bolje sutra. Ističući da je bogatstvo u različitosti Hrvatsko kulturno društvo Napredak već 120 godina gradi mostove među narodima i kulturama pod geslom „U službi čovjeka“.

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT HKD NAPREDAK!

MIGRACIJE KAO ODREDNICA I IZAZOV DEMOGRAFSKE ODRŽIVOSTI I NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE

Znanstvena rasprava o kauzalnoj prožetosti i uvjetovanosti suvremenih međunarodnih migracija i aktualnih demografskih trendova i procesa u Republici Hrvatskoj, a polazeći od njihova kompleksnog utjecaja na različite sastavnice njezine nacionalne sigurnosti, može i treba voditi računa o četirima bitnim dimenzijama toga odnosa: (1) od razina i područja nacionalne sigurnosti na koje migracije i demografski trendovi imaju prevladavajući utjecaj; (2) od činjenice da svaki događaj u životu čovjeka kao pojedinca ima demografske implikacije te da su održivost i održivi razvoj suvremeni koncepti koji podrazumijevaju uravnotežen odnos između, pojednostavljeno rečeno, društva, ekonomije i ekologije, pri čemu demografska održivost i otpornost kao subelement društvene održivosti postaju ključni izazovi u optimiziranju ukupne održivosti; (3) od uske i kauzalne povezanosti migracija kao demografskog, socijalnog, ekonomskog i sigurnosnog fenomena/problema/izazova; te (4) od pristupa prema kojemu demografska održivost i migracije, uz ekonomsku sigurnost i sigurnost gospodarskog sustava, međunarodnu dimenziju sigurnosti i regionalnu dimenziju sigurnosti, čine ili bi trebale činiti jedan od četiri stupa suvremenog poimanja strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Relevantni izvori podataka (World Migration Report 2022) jasno govore da se broj međunarodnih migranata u svijetu posljednjih pedesetak godina znatno povećao, neovisno o razlozima migriranja ljudi izvan granica države u kojoj su rođeni. Tako je 1970. u svijetu bilo 84 milijuna, 1990. 150 milijuna, 2010. 221 milijun, a 2020. godine 281 milijun međunarodnih migranata. Riječ je o više nego trostrukom porastu. Međunarodni su migranti 1970. činili 2,3 %, a 2020. godine 3,6 % svjetske populacije. Osnovni čimbenici povećanja međunarodne pokretljivosti stanovništva uobičajeno se strukturiraju u četiri skupine: (1) jaka prostorna populacijska polarizacija na svjetskoj razini, ali i na razini pojedinih kontinenata, država i regija. Često se govori o „demografskoj eksploziji na periferiji“, pa ubrzano raste migracijski potencijal „nerazvijenih“, uz istovremenu demografsku stagnaciju ili depopulaciju razvijenih područja svijeta, napose europskoga prostora; (2) širenje siromaštva na „periferiji“, odnosno u zemljama u razvoju, koje nema korijene samo u demografskoj ekspanziji nego i u povijesnom, društvenom, političkom i ekonomskom razvoju koji je poticao nejednakost. Na poseban je način velik izazov nekontrolirana urbanizacija; (3) degradacija okoliša izazvana prekomjernom i nekontroliranom eksploatacijom prirodnih resursa radi utrke za profitom međunarodnih korporacija. Jedna od velikih i osobito opasnih posljedica degradacije okoliša jest sve veći problem opskrbe i dostupnosti pitkom vodom u pojedinim dijelovima svijeta. Uz navedeno degradaciju okoliša izazivaju ili produbljuju sve češće i razornije prirodne katastrofe s brojnim ljudskim žrtvama i dodatnim materijalnim devastacijama; (4) političke krize, sukobi i ratovi diljem svijeta kao uzročnici sve brojnijih prisilnih migracija. U 2020. godini evidentirano je ukupno 89,4 milijuna prisilnih migranata, od kojih je interno raseljenih osoba (unutarnje izbjeglice) bilo 55 milijuna, izbjeglica 26,4 milijuna, tražitelja azila 4,1 milijun... Gledano po državama rođenja, prema podacima UNHCR-a, najviše prisilno raseljenih osoba zabilježila je Sirija (6,8 milijuna), za njom slijede Venezuela (4,6 milijuna), Južni Sudan (2,4

milijuna), Afganistan (2,2 milijuna) itd. Najviše prisilnih migranata primila je Turska (3,8 milijuna), zatim Kolumbija (1,8 milijuna), Uganda (1,5 milijuna) itd. Na te brojke koje se odnose na kraj 2021. godine treba dodati ukrajinsku izbjegličku krizu pokrenutu u veljači 2022. godine agresijom Ruske Federacije na Ukrajinu. U rujnu 2022. godine, prema podacima UNHCR-a, 7,2 milijuna stanovnika Ukrajine bilo je u izbjegličkom statusu (tj. pod privremenom zaštitom) izvan ukrajinske države, najviše u Ruskoj Federaciji (2,5 milijuna), potom Poljskoj (1,4 milijuna), Njemačkoj (1 milijun) itd. S obzirom na to da se ni u jednom kriznom žarištu suvremenoga svijeta ne vidi rješenje političke krize ni zaustavljanje ratnih djelovanja, vrlo je nezahvalno prognozirati što će se s tim brojnim prisilnim migracijskim kontingentima zbivati u budućnosti, odnosno hoće li doći do pokretanja novih i još brojnijih migrantskih valova. Hrvatska s još svježim vlastitim ratnim i prognaničko/izbjegličkim iskustvom i sama se 2015. i 2016. godine kao mlada država članica Europske unije, ujedno i njezina vanjska granica, našla suočena s brojnim migrantskim valom koji se s Bliskog i Srednjeg Istoka u kontinuitetu kretao prema zapadu, odnosno prema zemljama Europske unije. Premda su i godinama prije na južne granice Europske unije, prema podacima europske granične policije (FRONTEX), pristizale brojne skupine migranata putem nekoliko „mediteranskih“ migrantskih ruta, Hrvatsku su zahvatile stotine tisuća migranata koji su preko Grčke, Sjeverne Makedonije i Republike Srbije, a u nemogućnosti da preko Mađarske idu prema zapadu – „obećanoj“ zemlji, pristizali u okviru zapadnobalkanske migrantske rute. U samo dvije godine kroz Hrvatsku kao tranzitnu zemlju prošlo je ukupno 658 068 neregularnih migranata. Dijelom je riječ o prisilnim migrantima u klasičnom smislu izbjeglištva, a dijelom, zapravo, o ekonomskim migrantima koji su iskoristili „gužvu“ i bez kontrole ušli na teritorij Europske unije, izbjegavši pritom brojne i uobičajene procedure doseljavanja radne snage. Najviše migranata koje je Hrvatska transferirala prema Sloveniji bilo je iz Sirije (gotovo polovica ukupnoga broja), zatim iz Afganistana, Iraka, Irana, Pakistana i drugih zemalja. S obzirom na to da se Hrvatska već dulje nalazi u dubokoj i složenoj demografskoj krizi, bez adekvatnog društvenog, političkog i ekonomskog odgovora na nju, međunarodne su migracije, neovisno o tomu jesu li regularne ili neregularne, njezin prilično velik izazov, koji se kreće u rasponu od potencijalnih sigurnosnih problema do prilike da ublaži svoje kontinuirano demografsko nazadovanje. Naime, Hrvatska već puna tri desetljeća gubi stanovništvo prirodnim i mehaničkim putem, a to znači brojnijim umiranjem od rađanja i većim odseljavanjem od doseljavanja. Uz to je vezan i ubrzani proces demografskog starenja sa svim njegovim negativnim implikacijama, prije svega po održivo funkcioniranje javnih sustava, kao i produbljenje regionalne neravnoteže u populacijskom, društvenom i ekonomskom razvoju. Najveći dio hrvatskih pograničnih prostora prema Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini, koji su iznimno važni za nacionalnu sigurnost, stanovništvom su ispražnjeni do te mjere da oni sve više poprimaju subekumenska obilježja naseljenosti. Ujedno, negativni demografski trendovi u cjelini, zbog povratnih nepovoljnih utjecaja na ekonomski razvoj, društvenu stabilnost i ukupnu održivost, postaju sve veći izazovi za nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske. Samo u posljednjih deset godina (2011. – 2021.) Hrvatska je prirodnim putem izgubila 167 911, a mehaničkim putem (najmanje) 116 434 stanovnika, pa je negativna demografska bilanca dosegla -284 345 stanovnika. Odras su takva demografskog stanja i konačni rezultati Popisa 2021. koji u odnosu na 2011. godinu pokazuju pad broja ukupnog stanovništva za 9,64 % (sa 4 284 889 na 3 871 833). Realne populacijske manjkove na vlastitom demografskom „tržištu“ Hrvatska teško i na kratke staze može nadomjestiti agresivnom pronatalitetnom politikom, tako da se u razmatranje i djelovanje moraju uzeti i drugi parametri

demografske politike, ponajprije imigracija, kako povratak vlastitog ranije iseljenog stanovništva i potomaka hrvatskih iseljenika, tako i doseljavanje stranaca. Suvremeni demografski razvoj svijeta kao i relevantne projekcije budućih demografskih promjena jasno pokazuju da će se migracijski potencijal na globalnoj razini povećavati. Čak i da se kojim slučajem „zatvore“ sva krizna žarišta u svijetu te se zaustave ili uspore aktualni izbjeglički tokovi, odnosno ojačaju povratnički, zakonitosti demografske dinamike upozoravaju na velike migracijske potencijale, napose afričkog kontingenta koji već sada bilježi, a i u narednim će desetljećima to činiti, u odnosu na druge kontinente najviše stope porasta stanovništva te najveće udjele mladih u strukturi populacije, ujedno i najvišu razinu nerazvijenosti i siromaštva. Riječ je o glavnim generatorima pokretanja milijuna ljudi iz sjeverne i subsaharske Afrike prema Mediteranu i južnoj, odnosno jugoistočnoj Europi. Na toj se europskoj fasadi nalazi i Republika Hrvatska. Pitanje adekvatnog upravljanja tim, ponajviše, neregularnim migracijskim strujama veliki je politički, a time i sigurnosni izazov za Europu/Europsku uniju, a na taj način i za Hrvatsku. U sve nepovoljnijem demografskom i posljedično ekonomskom kontekstu Hrvatska pitanju migracija, bile one regularne ili neregularne, mora prići odgovorno jer je riječ o izazovu čije posljedice još uvijek ne možemo dokraja procijeniti, ali i racionalno jer nema sumnje da je planiranje i provedba aktivne i strogo kontrolirane imigracijske politike bitan element demografske revitalizacije kao ključnog segmenta očuvanja i unaprjeđenja nacionalne sigurnosti u cjelini. U tom smislu posebnu pozornost treba usmjeriti prema društvenim, ekonomskim i sigurnosnim izazovima integracije migranata te izbjegavanju traumatizacije domicilnog stanovništva kako bi se ublažile ili posve otklonile negativne implikacije potencijalne supstitucije stanovništva, napose u pograničnim i sigurnosno osjetljivim područjima zemlje.